

**marketing
ploeg**

Bernlefs boog

Rob van der Linden

Bernlefs boog

Rob van der Linden

Copyright © 2024 Rob van der Linden

ISBN 978 90 821 5437 5

De Marketingploeg B.V.
Bergse Rechter Rottekade 1
3051 AB Rotterdam
www.marketingploeg.nl

1

Liudger Thiadgrimsbarn kwam ter wereld in het jaar 742.

Zijn grootvader was een Friese edelman die voor zijn koning was gevlucht naar het gebied van de Franken. Daar ontmoette hij zijn gade met wie hij Liudgers vader kreeg. Die liep op zijn beurt een Friese edelvrouwe tegen het lijf die vromer was dan de paus in Rome. Na de eerste en enige keer dat zij het bed hadden gedeeld, plofte Liudger in zijn wieg. Zijn ouders dankten de Almachtige door hun zoon aan het minderbroedersklooster te schenken. Dat klooster stond in Trecht, waar Liudger werd opgeleid tot een priester die naast het Oudfries en Proto-Frans ook de klassieke talen kon lezen en spreken. En een beetje Hebreeuws, omdat je nooit kunt weten waar een monnik terecht komt.

Sommige jongensjaren zijn snel verteld.

Toen Liudger een rijzige jongeman van vijftientig jaar geworden was en zijn pij had verdiend, werd het klooster hem te klein en vroeg hij aan vader abt of hij de heidenen in Friesland mocht gaan bekeren. Dat was tot op haar sterfbed de diepste wens van zijn moeder geweest, die het tijdelijke voor het eeuwige verwisseld had met een blijmoedige blik in haar ogen.

‘Daar ben je nog niet klaar voor,’ meende de abt. ‘Je baard is nog te dun om naar de Friezen te gaan. Je armen zijn nog te dun om hun heilige bomen om te hakken. Je stem is nog te dun om hen te overtuigen.’

Liudger was zichtbaar teleurgesteld. Hij wilde tegenwerpingen maken. De abt was hem voor.

‘Goed,’ zei hij. ‘Ik zie het al. Je wilt hier weg. Ons klooster is te klein voor je geworden. Als je dan per se reizen wilt, ga dan naar York aan de overzijde van de zee. In Albion zijn ook heidenen en mijn broeder Alcuinus woont daar. Die kan je nog heel wat leren. Ik zal hem berichten over je komst.’

Vader abt doorzag alles en zijn wil was wet.

Zo kwam het dat Liudger scheep ging naar Albion, het eiland waar meer dan tien kleine koningen elkaar van de kliffen af knokten.

Op de houten kade in Monkchester werd Liudger verwelkomd door een reus van een monnik die in de bloei van zijn leven was. Een tonsuur had hij niet. Wel een knoestige staf waarmee hij de noordzeemuggen van zich afsloeg. Hij droeg de zwarte pij van de minderbroeders. Naast hem stond een grote wolfshond die aan de zoom van Liudgers zwarte pij rook, besloot dat het goed volk was, hem even aanhulde en wegliep.

Liudger was dol op honden. Thuis had hij een herdershond die hij deerlijk miste.

‘Ze vindt je oké,’ lachte de monnik. ‘In het klooster zul je haar niet zien. Ze heeft de pest aan het klooster en aan het geschuifel en het geprevel van mijn vrome broeders. Maar... welkom, hier. We zagen je schip al van verre.’

‘Verwacht vader Alcuinus mij?’ vroeg Liudger.

‘Bij dezen,’ sprak de monnik. ‘Je spreekt met hem.’

Liudger deed verrast een stap achteruit. ‘Ik dacht dat...’

‘Ik ouder was,’ viel Alcuinus hem lachend in de rede. ‘Omdat ik een broer van jouw abt ben, zeker. Welnu, dat ben ik ook. Als nakomertje, drie huwelijken van onze gemeenschappelijk vader verderop. Die kon mij niet hebben en schopte me het klooster in waar mijn oudste broer al zat.’

Zodoende?

Liudger koesterde direct de onverbloemde taal van zijn nieuwe mentor. Die was werelds; heel anders dan het gezelf en het geteem van zijn Trechtse medemonniken.

Met deze man zou hij het goed kunnen vinden.

Met wie Liudger het *niet* kon vinden, was de despoot van het Angelsaksische Koninkrijk Northumbria waarvan York de hoofdstad was. Hij heette Æthelred de Zoveelste en om de troon te bemachtigen had hij drie neven vermoord - meteen maar met hun gezinnen om bloedwraak te voorkomen.

Liudger was nu enkele maanden bij Alcuinus in de leer en die vond dat ze de heidenen in het westen maar eens moesten opzoeken.

‘Om te oefenen voor de Friezen,’ grapte hij. ‘Eerst de koning om permissie en zijn zogenaamde zegen vragen.’

‘Zogenaamd?’ vroeg Liudger.

‘De man is zo christelijk als de minste onder zijn honden,’ zei Alcuinus. ‘Je zult het wel merken. Eigenlijk heet hij Oswiu maar die naam is hem te min. Æthelred betekent letterlijk *Naam van een koning*. Die vond hij goed bij zichzelf passen. Daar zullen niet veel van zijn onderdanen het mee eens zijn. Die knijpt hij uit. Hij is nogal ongeliefd.’

De troonzaal van Æthelred de Zoveelste stonk naar ranzige reuzel en in zijn lange baard klonterden de bewijzen daarvan. Zijn tanden waren - voor zover aanwezig - bruin en stonden schots en scheef in zijn mond als de menhirs van Carnac. Naar verluidt, stierf zijn zevende echtgenote de verstikkingsdood in zijn adem terwijl hij haar ontmaagdde. Wat niet zo erg was omdat haar landerijen hem al waren toegevallen. Verder was hij zo scheel als een raaf en bijziend bovendien.

Hier troonde ongetwijfeld de lelijkste man die Liudger ooit had gezien.

‘Zo,’ sprak de koning, ‘en wie hebben we daar? Een nieuwe schandknaap voor je heilige broederschap?’

‘Wat u zegt, Sire,’ zei Alcuinus. ‘Mijn broeders hebben maar al te vaak een oogje op hem. Daarom wil ik hem meenemen naar het westen. Om de blijde boodschap te verkondigen. Dat wil hij graag.’

Je moet een koning nooit ongelijk geven.

‘Zozo,’ zei Æthelred. ‘Wil hij dat graag?’

‘Niets liever dan dat, Sire!’ riep Liudger, die niet goed kon zien wie de koning nu aankeek.

‘Zozo, knaap. Vroeg ik jou wat? Je spreekt je koning pas aan als hij je dat vraagt.’

Je bent mijn koning niet, dacht Liudger.

‘Vergeef hem zijn onbezonnenheid, Sire,’ haastte Alcuinus zich te zeggen. ‘Het is de jeugd, weet u?’

‘Zozo, en wat wil de jeugd bij de heidenen? Die vreten hem op met huid en haar.’

En dat moet *jij* zeggen, dacht Liudger.

‘De heidenen vereren de bomen van het eeuwige leven en de waterbronnen van de jeugd, waar zij kostbaarheden in werpen. Deze jongen zal indruk op hen maken.’

Æthelred streek nadenkend wat klonters uit zijn baard.

‘Zozo, ik vind het eigenlijk wel best. Ik geef je dit mee als vrijeleide voor onderweg. Neem de Westerweg. Je kunt slapen in de garnizoensplaatsen langs de oude muur. Tel de dorpen, de boerderijen, de runderen en de schapen voor me, als je daar bent. En haal als het kan even zo’n vijver voor me leeg. Ik verwacht een volledig verslag als je bent teruggekeerd.’ Hij reikte naast zich, pakte een dun latje en gaf dat aan Alcuinus die in gebogen houding voor hem was gaan staan. Op het latje waren ’s konings initialen gekrast, met een monogram eronder.

‘Ik zal er zelfs de geiten en de kippen bij doen, Sire,’ verzekerde Alcuinus hem.

De koning maakte met een handgebaar duidelijk dat ze mochten gaan.

‘Is *zozo* soms zijn stopwoord?’ vroeg Liudger terwijl ze de binnenplaats van het paleis overstaken.

‘Je waarnemingen zijn bijzonder scherp,’ lachte Alcuinus terwijl ze over de slotbrug liepen. ‘Laten we snel vertrekken voordat hij zich bedenkt. Dat heeft hij *zozo* gedaan!’

*

Ze gingen niet naar het westen, merkte Liudger algauw. Dan hadden ze de oude Romeinse muur van keizer Antoninus moeten volgen. In plaats daarvan koos Alcuinus voor een pad langs de zee, waar de muur zich in de branding stortte en zij wadend tot hun middel om de door de golven afgekalvde fundamenteen heenliepen.

Moes, de wolfshond van Alcuinus die hem al op vele tochten had vergezeld, zwom behendig naast hen, blij dat ze het klooster achter zich hadden gelaten.

Het was een stoere, kortharige teef met een zwarte ondervacht, een opperkleed dat prachtig getekend was in roomwit en lichtbruin, en een dikke staart met een witte punt die zij parmantig op de rug droeg. Die rug reikte tot halverwege de dijbenen van een volwassen man.

Ze stond hoog op haar gespierde poten en keek met zwarte pupillen in sepiabruine stuiters de wereld in - altijd waaks. De korte wimpers erboven waren hagelwit en staken daar prachtig bij af.

De grote, hangende oren op haar robuuste, brede kop met een half lange roomwitte snuit gaven haar iets goedmoedigs.

Dat veranderde op slag als ze met haar altijd snuffelde neus onraad bespeurde. Dan stonden die oren recht overeind terwijl ze een gehuil aanhief alsof ze wilde praten.

‘Moes, wat een rare naam,’ had Liudger gelachen toen hij opnieuw met de hond kennismaakte.

‘Het is Oudgermaans voor *Verlosser*,’ had Alcuinus gezegd. ‘En voorwaar! - verlost heeft ze me, al meerdere malen. Ik vind het ook wel iets van Mozes hebben die zijn volk van de farao verlost - maar dat zullen die Germanen niet hebben geweten.’

‘En welk volk gaan *wij* verlossen?’ had Liudger willen weten.

‘Dat zijn de Scoten en de Picten. Trotse stammen die zich nooit door de Romeinen hebben laten onderwerpen. Ze rennen met koningsherten en kunnen praten met de vogels. Als de regen uitblijft en de oogst dreigt te mislukken, willen ze nog wel eens een slaaf of zo offeren. Gelukkig regent het daar veel. Een slaaf is ook een mens. Kom op! Doorlopen!’

Hij zette de pas er in. Moes sprong dartel achter hem aan en hield alleen stil als zij iets meende te bespeuren.

‘Er zijn hier wolven en beren. Die ruikt ze. Als zij ze ziet, schuwt ze niet om op ze af te gaan. Daar is ze voor gefokt. Ze heeft een dapper hart. Ik vermoed dat in haar mijn beschermengel woont, maar dat heb ik niet gezegd.’

Toen de zon op haar hoogste punt kwam, hielden ze halt aan de voet van een lage heuvel waarvan het gras was bespikkeld met het gele sint-janskruid.

Moes vleide zich in het gras achter Liudger. Op zeker moment stond ze op, ging ze op haar achterpoten zitten en legde ze haar voorpoten aan weerszijden van Liudgers nek op diens schouders. Ze begon ritmisch tegen zijn rug aan te rijden.

Alcuinus zag het enigszins vermaakt aan en zei toen: ‘Dit moet je dus onmiddellijk afstraffen. Ze probeert je te domineren. We zijn nu met ons drietjes - voor haar is dat een roedel - ik ben haar baas - ze knokt met jou om de tweede

plaats. Als je haar niet afschudt en een tik op haar snuit geeft, veegt ze voortaan de hut met je aan.'

'Ik ken dit gedrag, van mijn eigen hond, vroeger,' zei Liudger. 'En ik geloof niet zo in tikken op snuiten. Ik los dat anders op.'

Liudger verhief zich, draaide zich om, ging op zijn knieën zitten en nam de kop van de hond tussen zijn onderarmen. Toen likte hij een paar maal met zijn tong over haar snuit. Alcuinus keek stomverbaasd toe.

'Wat doe je nou?'

'Ik heb haar gezegd erkend,' zei Liudger, 'dat scheelt een hoop gecommandeerd en gedoe. Vanaf nu is zij mijn oudere zuster.' En - lachend: 'Die heb ik altijd al willen hebben. Hoe is ze trouwens met andere honden?'

'Die kijken wel uit om in haar buurt te komen.'

'Ook als ze loops is?'

'Vooral als ze loops is,' zei Alcuinus.

'Handig,' vond Liudger. 'Geen nestjes. Een echte reishond!' Moes duldde Liudger in haar roedel.

Ze werden de beste vrienden.

Tijdens hun eerste nacht onder de sterren, bij het ruisen van de zee, vertelde Alcuinus verder.

'De stammen die we zoeken zijn even ruimhartig als gastvrij. Dat mocht ik al eens ervaren. Ze willen niets met ons geloof te maken hebben, maar een goed verhaal verdient bij hen een plek aan elk haardvuur. Het zijn mensen zoals de Almachtige ze moet hebben bedoeld. Niets mis mee.'

'Waarom willen we ze dan veranderen?' vroeg Liudger.

'Ik gun ze de hemel daarginds,' zei Alcuinus terwijl hij naar boven wees. 'En nu slapen. Morgen vroeg dag.'

'Maar ik heb nog helemaal geen slaap,' protesteerde Liudger.

‘Dan ga je maar schaapjes tellen,’ gaapte Alcuinus. ‘Of geiten. Welterusten.’

‘Voor die viezerik van een Æthelred zeker,’ monkelde Liudger.

Zijn leermeester had zich al op zijn zij gedraaid en was vertrokken.

Liudger telde de sterren en gaf die in alfabetische volgorde de namen van alle heiligen die hij kende totdat hij wegdoezelde.

Hij was tot de Q gekomen.

*

De troonzaal van koning Aengus zag er heel anders uit dan die van Æthelred, omdat het geen troonzaal was. Het was een ruime hal, waar alle vrije mannen en vrouwen zich verzamelden als er beslissingen moesten worden genomen die iedereen aangingen. Liudger en Alcuinus waren zonder noemenswaardige gebeurtenissen aangekomen in het Koninkrijk Dál Riata aan de westkust. Dat koninkrijk was tweehonderd jaar tevoren gesticht door zeevolken uit Hibernia, die het hadden veroverd op de onverminderd krijgslustige Picten, met wie zij nog steeds op voet van oorlog stonden.

Ditmaal had koning Aengus iets anders aan zijn hoofd. Hij ontving een delegatie van zijn verwanten uit Cymru in het zuidwesten, dat door dezelfde zeevolken was gesticht. Zij spraken in het Saksisch, de taal die iedereen verstond.

Liudger en Alcuinus hadden plaats mogen nemen op de ruwhouten banken die tegen de oostmuur van de zaal stonden - tussen de vrouwen die zich tegoed deden aan honingbier. Moes lag aan Alcuinus' voeten, haar kop op de poten en haar oren rechtoreind.

‘Daarom vraagt onze heer u dringend om hulp,’ hoorden ze de man zeggen die met zijn metgezellen voor de troon stond. ‘We krijgen dat monster niet te pakken. De boeren durven het land niet meer op. De vissers houden hun boten op het strand.’

‘En hoe zei je dat dit monster heet?’ vroeg koning Aengus. Hij keek ernstig.

‘*Twrch Trwyth*,’ sprak de afgevaardigde.

‘Nog eens,’ zei Aengus. ‘Hoe spreek ik dat goed uit?’

‘*Torg Schroewie*,’ zei de afgevaardigde.

‘En dan hebben we het over...’

‘Een zeug met honderd tanden die een volgroeide boom kan vellen. Haar ogen zijn groen en haar huid is blauw. Met haar hangbuik kan ze een volwassen man smoren. Haar slagatanden doorboren elke wapenrusting. Haar flanken reiken tot aan mijn baard.’

De man droeg een korte baard. Aengus keek hem ernstig aan.

‘Iedereen die je dit vertelt, zou je voor gek verklaren,’ zei hij ten slotte. ‘Het is dat ik eerder van dit beest heb gehoord. Wat denk je dat wij ertegen kunnen beginnen?’

‘Aan de raadvrouw van onze koning, een heks zonder tanden die op vlierbessen leeft, werd in een droom onthuld dat geen mens uit onze streken het monster kan verslaan. Zij had het over een man van overzee in een zwart gewaad met een tamme wolf aan zijn zijde. Die man zoeken we.’

Tot Liudgers afgrijzen kwam Alcuinus overeind. Hij drong zich tussen de vrouwen door en liep naar de troon. Moes volgde hem op de voet.

‘Je hebt hem gevonden.’ sprak hij luid. ‘En dit is mijn getemde wolf.’

Hij wees op Moes die een indrukwekkend gehuil aanhief.
In de hal kon je een zwaluw horen fladderen.

Aengus plaatste zijn rechterelleboog op een knie en streek nadenkend met zijn linkerhand over zijn kin.

‘Voor niets gaat hier de zon onder,’ sprak hij ten slotte.
‘Noem uw prijs.’

‘Ik zal dat monster verslaan. Dan kom ik terug om u te dopen.’

Er klonk geroezemoes in de gelederen. De afgezant en zijn makkers keken hoopvol naar de koning.

‘Akkoord,’ zei die. ‘Voor een beetje water ben ik niet bang. En ik ben meteen af van al die gladjanussen die het maar blijven proberen.’

Hij klapte in zijn handen.

‘En nu is het feest. Roep de muzikanten en laat het bier stromen. Mijn keel is dorstig geworden van al die monsters!’

Het feest duurde drie dagen. Er werd gezongen, gedanst en gezopen. Er gingen platte broden rond en vette kluiwen van het spit: de minder fortuinlijke verwanten van de zeug Twrch Trwyth.

Twee van de vier muzikanten die het feest opluisterden, hadden daar terstond een lied van gemaakt dat spoedig door iedereen gezongen werd. Het heette *Cymorth!* - wat zoiets betekent als *Help!*

Liudger had het nog in zijn hoofd toen hij met Alcuinus scheep ging naar Cymru, waar de elfen wonen.

Toen ze daar aankwamen, was het voltallige scheepsvolk overgegaan tot het christendom. Dat had Liudger in zijn eentje gedaan, met prachtige verhalen over een verlosser die de Romeinen het nakijken had gelaten en die nu regeerde in een gouden troonzaal vol onoverwinnelijke engelen. In hun belevingswereld hadden die de plaats van de elfen ingenomen.

‘Goed gedaan,’ zei Alcuinus tegen zijn leerling. ‘Volgens mij ben je er klaar voor.’

De rest is snel verteld.

Alcuinus en Moes gingen op jacht naar het monster. Moes vond het in een afgelegen vallei waar het in de schaduw stond te grazen.

Het was niet blauw maar varkensroze.

Het had geen slagstanden en haar ogen waren gewoon rood.

Wel was ze enorm en had ze honderd tanden.

Ze had nog nooit een wolfshond gezien en ging direct liggen toen Moes op haar afsprong.

Moes had niet alleen een dapper hart, maar ook een goede ziel. Ze hilde zacht iets in de hangoren van het grote dier, dat zich onmiddellijk verhief en zich uit de voeten maakte.

Omdat het lente was en bovendien bijna Pasen, huppelden de konijnen in het rond. Moes ving er een en beet het doormidden.

Met overtuigend bloed op haar nakwijlende kaken keerde ze terug bij haar baas. Ze keek hem verwachtingsvol aan.

‘En daar trappen we in!’ zei deze. ‘Je bent te goed voor deze wereld, Moes. Is het monster weg?’

Moes gromde zacht. Haar glanzende sepiabruine stuiters gingen op schuldig - alsof ze om een hoekje keek.

‘Dat dacht ik al,’ zei Alcuinus. ‘Kom, we gaan.’

In de haven had Liudger - die daar was achtergebleven om een schip terug naar het noorden te vinden - slecht nieuws ontvangen. Koning Aengus was tegen de Picten in een hinderlaag gelopen en in mootjes gehakt, alsof Twrch Trwyth hem te grazen had genomen.

‘Dat maakt onze verdere missie overbodig,’ meende Alcuinus. ‘Bovendien wil ik terug naar ons vaderland. Eens zien of de Frankische koningen elkaar al hebben uitgemoord. Daar zijn ze goed in, weet je?’

Zo kwamen Liudger en Alcuinus een goede maand later terug in Dorestad en Trecht.

Alcuinus spoedde zich te paard naar Aken, waar Carolus Magnus inmiddels alleenheerser over de Franken was, na een serie gifmoorden onder zijn mededingers die er niet om loog.

Liudger ging op een muilezel naar Rome om daar de paus om diens zegen te vragen en hem tot bisschop te wijden. Dat had Alcuinus hem opgedragen. Die kende de Friezen goed genoeg om te weten dat alleen bisschoppen er naam kunnen maken.

Moes huppelde uitgelaten met hem mee.

‘Het klooster in Aken is niets voor haar,’ had Alcuinus gezegd. En, lachend: ‘Geen roeping, vermoed ik. Als je in Rome bent, zoek dan een boerderij voor haar, ergens buitenaf. De grote stad zal ze ook niks vinden.’

*

In Cymru werd het monster Twrch Trwyth nimmermeer gezien, maar leefde het voort in de vertellingen - samen met een vuurrode wolfshond van vijf voet hoog die zes poten had, vlammeende ogen en een driedubbele staart waarmee ze het monster had neergeslagen.

Ook Keltische kindertjes houden van verhaaltjes voor het slapengaan.

2

Bernlef werd blind geboren. Daarom zag hij meer dan anderen. Op de tast vond hij zijn weg langs de terpen en hun langhuizen als hij zijn belagers moest ontvluchten - en dat waren er nogal wat. De kleuren die wij kennen, werden hem uitgelegd door de voedster die zijn vader - Aldgisl, de koning der Friezen - hem had gegund totdat hij gespeend was en naamloos aan zijn lot werd overgelaten.

Zijn naam werd hem eerst later gegeven door de monnik Liudger die de Oceanus had bevaren, het Fries en Hebreeuws op een kluitje gooide en ze allebei verkeerd spelde.

Bern is Fries voor kind.

Lev is Hebreeuws voor hart.

Liudger had hem bijzonder lief.

Bernlefs moeder was gestorven terwijl zij hem baarde. Dat was in het jaar onzes Heren 767.

Zijn koninklijke vader vervloekte hem om de dood van zijn vrouw van wie hij veel had gehouden. Hij kon de boreling niet verdragen, maar moest hem volgens ongeschreven wetten als zijn ware zoon erkennen - wat een schande! Hij gaf hem in handen van een kreupele voedster die in de huishouding nergens goed voor was.

Aldgisl liet hen slapen tussen de varkens waarmee hij prijzen won, aan het water in het kot dat bij elke noordenwind onderliep.

Vijf jaren lang had Bernlef zich in haar armen veilig geweten. Lang genoeg om haar als een herinnering op de achterwand van zijn geheugen te etsen.

Livia - de opperzeug - leerde haar koekoeksjong verdragen en verjoeg haar onverminderd gulzige biggen van de speen die zij voor hem vrijhield. Voor de inmiddels volgroeide kleuter was dit bittere noodzaak. De melkklieren van de voedster waren opgedroogd en het kind had gekrijst van de honger.

Nu de voedster nutteloos was geworden, had Livia haar omgebracht - ze werd door haar vertrappt en tot de laatste botsplinter opgegeten. Haar familie zocht maandenlang in alle hoeken en gaten om het ten slotte op te geven en in haar plaats een stropop te cremeren.

Een weergeld zat er niet in.

‘Ze is gewoon weggelopen,’ verklaarde de koning tijdens de vergadering van grietmannen. ‘Net als ik kon ze die bastaard niet aan.’

Bernlef groeide op tot een jongeman, recht van lijf en leden en gespierd door het ordenen van stront en stro. Hij knorde van genoegen zoals zijn pleegmoeder, schreeuwde als een mager speenvarken bij onraad en was niet vies van de blubber waarin hij moest hokken.

Zijn stem oefende hij door te zingen in klanken die nergens vandaan kwamen.

De taal die bij zijn klanken hoorde, sprokkelde hij bijeen door steeds de bewoners van de terp te beluisteren, hun woorden na te zeggen en hun liederen uit zijn hoofd te leren.

Bovenal herinnerde hij zich de kleuren die zijn voedster hem had geduid. De kleuren van de regenboog die zich ongezien en onverwacht boven de Friese slikken en schorren kon verheffen. Hij koesterde hun namen: de eerste woorden in mensentaal die hij van zijn voedster had geleerd, verlopend

van rood via oranje, geel, groen en blauw tot violet.

Het was haar regenboog die een brug had geslagen tussen dier en dierbaar zijn.

Toen Livia op hoge leeftijd toch nog aan het spit eindigde, was het met zijn beschutte leven gedaan.

Hij raapte zijn vodden bijeen en scharrelde bij nacht de wijde wereld in.

Het duurde niet lang of tussen de terpen gonsde de mare over een gek die in een wartaal de prachtigste lieden zong. Gekken zijn bij alle ongetemde volkeren heilig. Niemand krenkte Bernlef een haar - sterker: bij elke haardstee begon men uit te zien naar zijn komst en mocht hij aanschuiven bij de maaltijd.

Ook toen al verveelde je je in Friesland dood. Elk verzetje was welkom.

Omdat Bernlef wel de woorden, maar niet hun betekenis kende, waren zijn liedteksten onbegrijpelijk. De boeren, de vissers, de krijgers en hun vrouwen hechttten er profetische gaven aan. Zij rangschikten zijn woorden in steeds andere volgorden om te zien of er voor hen iets tussen zat. De voorspellingen die zij er uit opmaakten, kwamen uit of juist niet - wat dan ook weer een goede reden had.

Spoedig stond Bernlef bekend als het Orakel van Friesland.

*

Toen Liudger terugkeerde naar de kuststreek waar de Friezen zich doodvervelen, was hij vijfenveertig jaar oud en klaar voor het grote werk. Zijn haar was dunner geworden en aan zijn slapen grijsde het al wat. Verder was hij nog opvallend recht van lijf en leden - en dat in een tijd waarin de mens slechts bij uitzondering de leeftijd van zestig jaar bereikt.

Zijn wolfshond Moes leek geen dag ouder te zijn geworden. Liudger wist waarom. In Rome had de Almachtige zijn gebed voor haar verhoord - om tot zijn dood niet van haar gescheiden te worden. Bij de goede daden die hem wachtten, zou dat niet anders zijn.

Het jaar 787 was aangebroken met een krakende, lang aanhoudende vorst die het zaaigoed in de grond zeker zou hebben aangetast. De Friezen zetten uit verveling een schaatstocht langs elf terpen op touw en hoopten er maar het beste van. De nering van Boarn de Bottensliep deed in ieder geval goede zaken.

Liudger wist dat de mensen bij een schrale oogst openstaan voor wonderen, en dat hij die in zijn ransel droeg - in een linnen zakje.

Uit Rome, waar hij twaalf jaren woonde, had hij zaaizaad meegebracht van een nieuw soort tarwe die overal aanslaat. De hovenier van paus Adrianus had verschillende soorten gekruist - uit het verre Egypte, het onherbergzame Koerdistan en het zomerse Toscane.

Als hij die op tijd rond de terpen wist te zaaien en hun wonder in zijn prediking aankondigde, leek succes verzekerd.

In de jaren na zijn terugkeer uit Rome had Liudger in Aken gewoond en was hij de rechterhand van vader Alcuinus geworden. Dat was zijn oude leermeester en de eerste baas van Moes - zolang er bij Moes van een baas sprake kon zijn.

Alcuinus had in Aken op verzoek van koning Carolus Magnus een heuse hofschool opgezet aan diens *paltz*. Speciaal voor hem had hij een lettertype ontworpen dat goed te lezen viel. Naar verluidt, sliep Carolus met het ABC onder zijn hoofdkussen, maar heeft hij nooit leren schrijven.

Naar Aken is later de briljante verhalenverteller Jan van Aken vernoemd.

Een paltz is een plek waar de koning en zijn gevolg zich volvreten en klemzuipen totdat de voorraadschuren leeg zijn en het volk begint te hongeren. Daarna zoekt het gezelschap een ander gebied op dat tot het koninkrijk behoort.

Liudger zocht die dag een plaats om te overnachten. Moes schudde de sneeuw uit haar pels en dacht er hetzelfde over.

De middag vervaagde in deemster.

In de verte flakkerden lichtjes.

In het langhuis op de terp was Liudger van harte welkom.

Moes niet.

‘Dan geane wy mar wer,’ besloot Liudger. *‘Dy hûn is fan my. Ik gean nergens sûnder har.’*

De landsman in de deuropening dacht even na en zei: *‘No, goed dan. Salang’t er him stil hâld. Wy hawwe it Orakel op besite.’*

Binnen knapperde het haardvuur. In het schijnsel daarvan zat een in lompen gehulde jongeman. Wel elf en dertig mannen, vrouwen en kinderen zaten op strobalen in een halve kring om hem heen. Het vee was naar buiten gestuurd.

Liudger vond een ruwhouten bankje achterin. Hij schortte zijn kletsnatte pij tot op kniehoogte en nam plaats. Moes vleide zich aan zijn voeten met haar oren rechtovereind. Even gromde ze. Toen hield ze zich stil.

Ze begreep het gebaar dat Liudger naar haar maakte.

Vinger op mond - dat snapt elke hond.

De jongeman naast de haardstee begon zacht te zingen. Tussen zijn knieën klemde hij een roggewan waarover een varkensblaas was gespannen. Daar trommelde hij op, afwisselend met zijn vingers en zijn handpalmen of de muizen daarvan.

Het ritme was hypnotiserend en zijn stem klonk vol en wonderschoon.

Zijn ogen staarden in het niets dat zij zagen.

Liudger keek gespannen toe. Over deze jonge zanger had hij gehoord. Het Orakel van Friesland, natuurlijk! Dat had de man die opendeed al gezegd.

Er begonnen woorden te klinken die samen met het ritme en de melodie een lied vormden.

*'It wetter troch de beammen flocht
Glânzjend harnas minsken socht!'*

De zanger herhaalde de woorden in een dwingende cadans - allengs luider, steeds wilder, steeds sneller. Schuim kwam op zijn lippen. Dan een lange roffel.

Hij sprong overeind en hief zijn handen naar de dakspanten. Zijn trommel kletterde op de met zand bestrooide vloer. Stokstijf stond hij daar, niets ziend en doodstil.

Dat gold niet voor zijn toehoorders.

'It wetter komt!' riep de een.

'De Franken komme!' riep een ander.

Biddend tot de Almachtige liep Liudger op de roerloze zanger toe. Hij legde zijn handen op diens hoofd en sprak: 'Neem je het geloof in de enige God in de hemel aan?'

De jongeman antwoordde met heldere stem: 'Als uw God zo machtig is, toon mij dan een teken.'

Liudger legde zijn handen op de blinde ogen en sprak in zichzelf een gebed uit.

Zodra hij zijn handen van hem aftrok, kon de jongeman weer zien.

Als in trance viel hij op zijn knieën. In het langhuis was het muisstil geworden. Hier geschiedde een wonder.

Liudger reikte de jongeman zijn handen en hielp hem overeind. Ontroerd sprak hij: 'Jij bent mijn hartenkind - mijn opnieuw geborene. Ik geef je Bernlef als naam. Vanaf nu zul je Bernlef heten.'

Toen richtte hij zich tot het volk met een preek waar de vonken vanaf vlogen. De mare ging als een lopend vuurtje rond.

Die avond brak er een feest uit waar je u tegen zegt. De mannen en vrouwen haalden hun rommelpotten, hun vedels, hun vlierpijpen, hun trommels en hun pannendeksels tevoorschijn en produceerden daarmee een kabaal dat de muren van Jericho opnieuw had laten instorten. Hier en daar ontstonden knokpartijen. Friezen zijn altijd tuk op een lekkere slaanderij. Net als alle Germanen oefenen zij als jonge honden in het spel voor het echte werk.

Moes had lol voor drie, danste dartzel tussen de hossende menigte en hapte goedmoedig naar kuiten die te dichtbij kwamen. Haar sepiabruine kijkers straalden van plezier.

Bernlef keek het geheel meewarig aan. Wat zijn de vrouwen groot - heb ik dat nu echt gemist? vroeg hij zich af.

Liudger verdronk zijn vrome vreugde in honingbier. Na de poppenkast in Rome en het stijve protocol aan de Akense hofschool, voelde hij zich hier thuis onder de volksgenoten van zijn grootvader.

In de maanden daarop trok Liudger predikend en dopend door het land, toverde hij boerenschuren met gekookt slootwater en wilgentenen bezems om tot kerken en bracht hij honderden heidenen tot het ware geloof.

Bernlef trok met hem mee en zong de psalmen die Liudger hem leerde. Alle woorden woonden al in hem - ze hadden alleen een laatste zetje nodig.

Moes had de tijd van haar leven. Ze mocht weer twee mannen beschermen, net als in Albion. Ditmaal nog wel tegen hele mensenmenigten!

Toen het drietal alle terpen tot driemaal toe had bezocht en gezegend, achtte Liudger de tijd rijp om terug te keren

naar Aken. Alcuinus, zijn leermeester, kwam daar om in de leerlingen uit de adellijke kringen rond Carolus Magnus en werkte zich de tandjes.

Bovendien had Alcuinus gehoord over het wonder van Helewyret en de geweldige zanger die dat wonder had opgeleverd. De *Scola Cantorum* die bij zijn hofschool hoorde, werd geleid door een broeder die zo muzikaal was als een zwangere ezel, kortom: hoogste tijd om huiswaarts te gaan.

Op de terp waar het allemaal begonnen was, namen ze afscheid van hun kersverse gelovigen. Die schonken hen een kruik sterkedrank voor onderweg. De drank was donkerbruin van kleur en rook naar kalmoes, zoethout en laurier. Ook kregen ze plaatkoeken mee van rogge, anijs, honing en topas.

'It binne bertekoeken,' zei de struise boerin die ze had gebakken, *'want ús Orakel is wer berne.'*

Ze smaakten heerlijk. Moes trok haar neus er voor op en moest er niets van hebben.

In ruil voor haar goede gaven had Liudger de boerin zijn linnen zakje met wonderzaad gegeven.

De taaiste tarwe tiert tot op heden tussen de terpen in Friesland.

3

Haroen ar-Rashid was een machtige kalief. Zijn slaap was hij niet meester. Een groot probleem waar de wijzen aan zijn hof zich hun hoofden over braken totdat ze die kwijt zouden raken als hun heerser zijn geduld verloor. En een groot geheim voor zijn onderdanen.

Van alles had hij geprobeerd. Niets hielp.

Hij maakte er maar het beste van en stak er de draak mee. Zo zette hij zijn beruchte Geenslaapfeestjes op touw.

Daarvoor nodigde hij de hovelingen uit die hij verdacht van hoogverraad. Zijn orkestje van eunuchen die de tweehonderd maagden in zijn harem bewaakten, zong en speelde er dan op los - en niet eens zo slecht: klotemuziek kon je het in elk geval niet noemen.

Wie het eerst in slaap viel, werd ter plekke onthoofd. Als Haroen een goede bui had, liet hij het daarbij. Anders ging het feest nog even door.

Hij had zelden een goede bui.

Haroen ar-Rashid was ook een belezen man. Naast maagden verzamelde hij ook boekrollen en boeken. Ze kwamen uit Hellas, Perzië, China en zelfs uit Japan. De meeste ervan kon hij niet lezen. Zo kon hij ze bezitten zonder daar al te veel tijd aan kwijt te zijn.

Vanuit alle taalgebieden had hij slaven ingekocht die de boeken konden vertalen als hij daar zin in had. Hij beschikte over een bibliotheek die de collectie van de paus in Rome naar de kroon stak.

Op een dag, toen hij een Geenslaapfeestje gaf waarbij een van de gasten zich daadwerkelijk als verrader bekend maakte, had zijn eerste vrouw een idee.

‘Als je toch de slaap niet kunt vatten,’ zei ze, ‘waarom doe je dan niet iets met al die boeken?’

De vrouw heette Zobeideh en ze was niet moeders mooiste, maar wel verschrikkelijk wijs.

‘Even wachten,’ zei Haroen, ‘niet nu.’

De verrader was zojuist met een machtige kromzwaardslag boven zijn heupen doormidden gehakt. Zijn romp werd op een stapel ongebluste kalk gezet. Zo kon je nog urenlang lol aan hem beleven, bijvoorbeeld door hem als mikpunt te gebruiken voor het hoepelgooien, een geliefd vertier aan het hof. De *Heuphoepel* noemden de hovelingen dat spel.

Als een ware oosterse despoot kon Haroen bijzonder wreed zijn, maar tevens zijn volk het vermaak geven waar het om vroeg.

Platte broden en spelen.

Haroen ar-Rashid had de rode haren van zijn voorvaderen, met de bijpassende bleke huidskleur. Zijn slapeloosheid had van hem een wandelende ruggengraat gemaakt.

Met Mahdi, zijn vader, was hij zeventien jaar geleden vanuit zijn geboorteplaats Khorasan naar Bagdad gekomen, waar zijn broer al woonde omdat die kalief was.

Juist dit jaar was die broer onder verdachte omstandigheden gestorven en volgde Haroen hem op.

Met de troon erfde hij ook de kroonjuwelen en de staatsietulband.

Die tulband bestond uit een karmozijnrode *fez* met daaromheen in achtenvijftig slagen de hagelwitte *karjoekel* gewonden - een linnen, met ganzendons gevulde slang. Het gevaarte hing zó breed uit dat hij door vier slaven met opgestoken stokken moest worden ondersteund - één in elke windrichting van het rijk.

Zo liep de kalief in zijn eigen schaduw - iets wat kaliefen behoren te doen. Zonder die tulband stelde Haroens schaduw niet zo heel veel voor.

Als hij een wandeling maakte, was hij dus tot dat onding veroordeeld, met de slaven erbij. Nooit kon hij eens in zijn eentje een ommetje maken. Daarom, ook, begaf hij zich vaak in vermomming onder de mensen, liefst als een van de vele bedelaars die de stad rijk was.

Bedelaars horen van alles wat de welgestelden ontgaat. Die nacht vertoefde Haroen bij zijn vrouw Zobeideh. Hij zag haar als zijn *enige* vrouw. Weliswaar had hij in zijn harem van tweehonderd dames een stuk of dertig nazaten verwekt, zij had hem de zonen geschonken die hij als zijn erfgenamen beschouwde.

‘Vertel,’ zei hij tegen Zobeideh. ‘Je had gisteren een idee.’

Ze lagen op de ganzendonzen matras van hun echtelijke sponde, onder het baldakijn met vrome teksten die het huwelijksleven vermochten te stimuleren.

‘Ja, dat had ik,’ zei Zobeideh ‘Ik dacht: als je die boeken van jou nu eens laat uitpluizen op verhalen. Dan heb je iets voor het slapengaan.’

‘Dat zal niet helpen. Als ik lees, blijf ik juist wakker,’ zei Haroen.

‘Bedacht ik ook. Ken je de dochters van Yahyā?’

‘Die heb ik weleens gezien,’ zei Haroen. ‘Op een feestje in zijn paleis zag ik hen eens optreden. De een vertelde een verhaal - de ander ondersteunde dat verhaal met muziek en dans. Wonderschoon!’

‘Welnu,’ zei Zobeideh, ‘Als we die twee nu eens elke avond een hoorspel aan jou lieten vertellen. Wellicht helpt dat tegen de slapeloosheid. De verhalen kunnen ze uit jouw bibliotheek halen.’

Het leek Haroen een prima idee. Hij kuste zijn vrouw goedenacht - die ging slapen - en lag wakker tot het ochtendgloren.

De volgende dag liet hij Yahyā ontbieden.

Yahyā was een goedlachse dikzak die zijn dochters liefdevol opvoedde. Met zijn olijk schitterende blauwe ogen en de lange baard die over zijn bolle buik golfde, leek hij eerder op een potsenmaker dan op de grootvizier die hij was: na Haroen de machtigste man van het Abbasidische Rijk. Helaas koesteren machtige mannen ook ambitieuze plannen, hoe goedlachs ook.

Hij hoorde het verzoek van Haroen rustig aan en sprak toen: ‘Uw wens is mijn bevel, o Kalief. Ik zal het er met mijn meisjes over hebben.’

Voor de meisjes op hun beurt was hun vaders wens een bevel. Zij meldden zich nog diezelfde avond bij kaliefa Zobeideh, die hen meetroonde naar Haroens slaapvertrekken. Daar gaven zij die nacht hun eerste slaapvertelling ten beste.

De oudste dochter - Shahrazad - vertelde met donkere stem over de familie Skelet en hun belevenissen. Hun jongste zoon werd gillend wakker doordat-ie een mens naast zijn bedje zag staan. De jongere dochter - Dunyazad - maakte er op een rij van melodisch gestemde houtblokjes de muziek bij.

Het werkte.

Met een gelukzalige glimlach op zijn gelaat viel Haroen in een diepe slaap.

De ochtend daarop maakte Haroen zijn bedelaarswandering en zag hij Isaïc de Palestijn op het marktplein staan. Die verdiende daar als levend standbeeld de dagelijkse inhoud van zijn voedselnap.

Haroen bleef een tijdje naar hem staan kijken. Het fascineerde hem hoe het standbeeld in een vertraagde beweging zijn keppeltje hief en zo de voorbijgangers begroette. Hij liep op hem toe.

‘Wil je volgende week mijn gasten vermaken?’ zei hij zacht. ‘Dan geef ik weer een feestje voor verraders.’

‘En wie bent u dan wel?’ vroeg Isaïc het standbeeld, terwijl hij laatdunkend naar de lompen keek waarin Haroen zich had gehuld.

‘Ik ben de kalief,’ zei Haroen. ‘Niet verder vertellen, hoor.’

‘Ja, hoor,’ zei Isaïc het standbeeld. ‘En ik ben de paus van Rome. Vertel me dan eens iets wat alleen de kalief kan weten?’

‘Ik kan niet slapen,’ zei Haroen.

Daarover had Isaïc wel eens iets gehoord, van een hoveling die zijn volksgenoot was en het geheim kende.

‘Noem een tijd en ik zal er staan,’ zei hij eenvoudig.

Het feestje werd een daverend succes.

Er mocht zich dan geen echte verrader aandienen - het levende standbeeld maakte veel goed.

*

Eenentwintig maanden verstreken. Maanden van moeiteloos in slaap vallen voor de kalief. Maanden van afzien voor de dochters van de grootvizier - zijn slaapartiesten, zoals hij ze noemde. Dat gold ook voor de boekslaven in de bibliotheek.

Op zekere dag liet een van hen zich aandienen bij kaliefa Zobeideh. Zijn naam was Hoeng-Liang. Hij kwam uit het Rijk van het Midden en vertaalde de verhalen die in het Mandarijns waren geschreven.

Ook gaf hij leiding aan het groepje van twaalf vertalers uit alle windstreken.

‘Uwe Doorluchtigheid,’ sprak hij schuchter, terwijl hij zijn ogen neergeslagen hield en wachtte totdat Zobeideh hem zou uitnodigen om verder te spreken.

Zij was die dag inderdaad nogal luchtig gekleed.

‘Zeg het eens, beste man. Wat heb je op je lever?’ zei Zobeideh.

‘Het gaat om de verhalen, Uwe Doorluchtigheid. We raken er doorheen.’

‘Wat is de stand?’

‘We zitten op zevenhonderdvijftig. Als ik naar de geschriften kijk die we al hebben uitgeplozen en de geschriften die we nog moeten doen, komen we op maximaal achthonderd.’

‘Hoeveel verhalen heeft mijn gemaal al geconsumeerd?’

‘Tot nu toe heeft vrouwe Shahrazad er zeshonderdtwintig opgehaald,’ zei Hoeng - die dat nauwkeurig bijhield.

‘Dan hebben we er nog honderdtachtig te gaan. Dat is genoeg voor...’

Ze rekende het even uit in haar hoofd.

‘... genoeg voor ongeveer zes maanden. We hebben een probleem, Hoeng. Dank je voor dit slechte nieuws. Ik had daar rekening mee gehouden, maar dat het al zo snel... Je kunt gaan. Zeg tegen de grootvizier dat hij zich bij mij meldt. Met zijn dochters.’

Hoeng maakte een diepe buiging en schuifelde op zijn zijden sloffen achteruit het boudoir van de kaliefa uit.

Of toeval bestaat zal niemand kunnen zeggen. Misschien is het een beschikking van boven die zich als toeval vermomt.

Het was in elk geval precies die dag dat Isaïc het standbeeld weer op de markt stond en daar werd gezien door de grootvizier die een ommetje maakte. Ze waren zojuist aan de praat geraakt toen een paleisdienaar kwam aansnellen.

‘De kaliefa wenst u te spreken, o Grootvizier,’ sprak hij buigend. ‘Er is spoed bij.’

‘We praten vanavond verder,’ zei de grootvizier tegen Isaïc. ‘Ik zie u dan graag bij mij aan tafel - daar zult u mij vertellen over uw nieuwste avonturen. Kom dus niet als standbeeld. Of - wacht! - kom nu direct maar met mij mee. Mijn kalief is ook dol op uw verslagen.’

‘Even naar de herberg om het standbeeld van mij af te poetsen,’ zei Isaïc.

‘Dat kan in het paleis ook. Daar hebben wij stortbaden in Romeinse stijl. En schone kleren.’

Veelzeggend kneep hij zijn neus even dicht. Zo kwam het dat op die dag een standbeeld het paleis binnenliep om voor de eerste maal in zijn leven onder de douche te staan.

Ondertussen begaf de grootvizier zich naar het boudoir van de kaliefa. Zijn dochters waren daar ook. Beleefd wachtten ze af totdat Zobeideh was uitgesproken.

‘Zo zit het dus,’ besloot ze. ‘Wat nu?’

‘Uhm - op zoek gaan naar nieuwe verhalen, denk ik,’ zei de grootvizier.

‘We kunnen ze ook twee keer vertellen en dan anders,’ opperde Shahrazad.

‘Ja, en dan met andere geluiden erbij,’ vulde haar zusje aan.

‘Daar trapt hij niet in,’ zei Zobeideh. ‘Leer mij mijn man kennen. Die heeft een geheugen als een aardenwerken pot. Dat krijg je ervan als je zulke korte nachten maakt als hij. Veel meer tijd over om je geheugen te trainen.’

Ze kwamen er niet uit.

‘Dan moet hij zelf maar een beslissing nemen,’ zei Zobeideh ten slotte.

*

Isaïc de Palestijn zat naast de grootvizier aan de tafel van de kalief. Hij vertelde die hoe hij door de Wijzen van Tsafad op pad was gestuurd met een bijzondere kwestie waarover ze een uitspraak hadden gedaan.

‘Wat was die kwestie?’ vroeg de grootvizier smakkend tussen twee hapen ganzenlever door.

‘De kwestie luidde: maken de bulletjes die de gelovige uit zijn neus trekt, deel uit van het menselijk lichaam?’ antwoordde Isaïc.

‘Gatver,’ zei de grootvizier. ‘Waarom is dat boeiend?’

‘Omdat de ware gelovige niets dat aan zijn lichaam heeft gezeten, mag weggooien,’ verklaarde Isaïc.

‘En wat was het oordeel van jouw wijzen?’

‘Dat elke gelovige dat mag overleggen met de rebbes in hun eigen landstreek.’

‘Lekker makkelijk,’ zei de grootvizier die nog eens opschepte. ‘Op die manier...’

Hij werd onderbroken door het gegalm van de grote gong die de komst van de kalief aankondigde.

Haroen schreed binnen, hand in hand met zijn vrouw. Zijn gezicht stond zorgelijk. Hij had zojuist van Zobeideh vernomen dat er een *einde verhaal* aan zat te komen. Verstrooid groette hij zijn gast - alsof het normaal was dat die er zat - en ging hij zitten. Het gouden bord dat voor hem stond, schoof hij van zich af.

‘Scheelt er iets, o Kalief?’ vroeg de grootvizier, die als enige in het rijk in aanwezigheid van de kalief uit zichzelf het woord mocht nemen.

Haroen keek hem aan.

‘Ik heb het zojuist gehoord,’ zuchtte Haroen. ‘Einde verhaal.’

‘Welk verhaal?’ vroeg Isaïc die het protocol even was vergeten.

Haroen negeerde het en vertelde wederom dat hij niet kon slapen. Over het middel dat ze daartegen hadden gevonden. En hoe dat middel nog voor zo'n halfjaar voorradig was.

Isaïc dacht even na en zei toen: 'Ik weet denk ik wel een oplossing, o Kalief. Een tijdelijke oplossing misschien, maar het geeft wat lucht.'

'Vertel!' zeiden Haroen en zijn grootvizier tegelijk.

En Isaïc begon.

'Ver weg in het noorden, in het Avondland waar de Franken wonen, heerst een machtige koning. Zijn naam is Carolus Magnus en hij heeft daar de stammen van de Saksen en de Friezen overwonnen en hen tot de Almachtige gebracht.'

'Van die Carolus heb ik gehoord,' onderbrak Haroen hem.

'Ben je aan zijn hof geweest?' vroeg de grootvizier.

'Jazeker - eenmaal, maar dan vermomd als een boer die uien en bieten kwam brengen.'

'Bieten?' vroeg Haroen. 'Ga verder, beste man.'

'Goed. Aan dat hof hoorde ik nog iets anders. Ik vertelde al dat de Franken onze Almachtige daar naar de ongelovigen brengen. Zoals hen dat zelf nog niet eens zo heel lang geleden is overkomen.'

'Ah, ja,' onderbrak Haroen weer. 'Ene Clovis werd daar met water tot het christendom gebracht. Hij was een van de langharige koningen die regeerden totdat ze geen macht meer hadden omdat hun hoogste ambtenaren die hadden ingepikt.' En tot zijn grootvizier: 'Als jij dat maar uit je hoofd laat.'

'Ik zou niet durven, o Kalief,' zei die terwijl hij minzaam zijn hoofd neeg.

De sukkel moest eens weten, dacht hij.

'Hoe weet u dat?' vroeg Isaïc ongevraagd.

'Ik heb daar zo mijn mannetjes,' antwoordde Haroen.

‘Welnu, de Franken brengen de Almachtige naar de ongelovigen met gezanten die ze *monniken* noemen: heilige mannen die geen vrouwen hebben zodat ze hun gehele hart aan hun missie kunnen wijden. Geen afleiding, snapt u?’

‘Nee,’ zei Haroen, ‘dat lijkt me dom. Zonder vrouw ga je juist dingen doen die de aandacht nog véél meer afleiden. Maar kom... de ongelovigen. Wat hebben die te maken met mijn probleem?’

‘Bij de ongelovigen woont een blinde bard - dat is een zanger die verhalen vertelt. Bernlef is zijn naam. De heilige man die hem vond, genas die bard van zijn blindheid. Het fijne weet ik er niet van - ik had haast om weer terug te gaan naar de Wijzen van Tsafad. Wat ik wel weet, is dat die Bernlef een schat aan verhalen met zich meedraagt die hij in zijn jaren van blindheid had verzameld.’

‘Tja - beter geen ogen dan geen vrouw,’ grapte Haroen. ‘Gaat het om veel verhalen?’

‘Het gaat om heel veel verhalen, Sire.’

‘Dan wil ik die man hier hebben. Kun je hem voor mij halen? En hoe lang denk je daarvoor nodig te hebben?’

‘Van hier naar Aken? Ik schat zo’n tachtig dagen. Met de bergen erbij zou ik zeggen: een maand of drie.’

‘Dus als je morgen vertrekt, kun je hier over een halfjaar weer zijn. We leven nu in de maand *Shaban*. Je kunt nog net de winterse regenbuien voor zijn. Voor hoeveel maanden heb ik nog verhalen?’

Die laatste vraag richtte hij weer aan de grootvizier.

‘Voor iets meer dan zes maanden, o Kalief,’ zei deze.

‘Dat komt dan mooi uit,’ sprak Haroen tevreden, ‘alsof het zo moet zijn. Mee eens, goede Isaïc?’

‘Uhm - ik zou liever uitgaan van negen tot tien maanden. Er kan tegenslag zijn, onderweg. Noodweer, bandieten, de nodige plichtplegingen en beleefdheden aan Carolus’ hof.’

Haroen dacht na. Dus toch een tijd zonder nieuwe verhalen. Viel dit even tegen! Toen sprak hij: 'Ik waardeer je eerlijkheid, Isaïc. Niet veel mensen, hier, durven tegen mijn wensen in te gaan. Laten we het op een jaar houden - maar dan ook maximaal. Tegen die bandieten kan ik je een gewapend escorte meegeven.'

'Liever niet, o Kalief. Ik reis liever alleen en in lompen. En op mijn eigen, trouwe Bileam.'

'Bileam?'

'Ja, o Kalief. Dat is mijn ezel. Hij heeft een staart die altijd naar het noorden wijst en op een lange reis verslaat hij het snelste ros.'

'Hoe kan dat nou?'

'Ik zeg altijd: "*Waar een paard op de vlakte kan gaan als de wind / mijn Bileam in bergen zijn wegen vindt*"'

Haroen moest erom lachen.

'Dat is dan geregeld. Je vertrekt nog deze week. Is Carolus gevoelig voor geschenken?'

'Vast wel,' zei Isaïc. 'Hij is tenslotte een koning. Maar ik reis graag zo licht mogelijk en met niets wat bandieten mij zouden kunnen ontroven. De *belofte* van geschenken weegt niets. Wat mag ik hem beloven?'

'Wat je maar wilt,' zei Haroën, 'zolang het mijn tulband, mijn troon en mijn vrouw maar niet zijn.'

Nu dit besloten was, konden ze hun aandacht richten op het nagerecht dat alle kleuren van de regenboog vertoonde.

4

Carolus Magnus was een beer van een vent tussen wiens benen als boomstammen elk paard op een pony leek. Zijn hoofd leek vele maten te groot voor de ijzeren koningskroon die op zijn warrige bruine haardos wiebelde. Aan zijn heldere Pruisisch blauwe ogen onder snorren van wenkbrauwen leek weinig te ontgaan. Zijn dik behaarde wangen waren even bezweet als de flanken van zijn rijdier. Het was dan ook een inspannende tocht geweest.

Met donderend geraas galoppeerde zijn ruitery het binnenplein van de paltz in Aken op. Door een ijlbode was zijn komst al twee weken tevoren aangekondigd.

‘Het *podagra* van de koning speelt weer op. Hij wenst in Aken in de Romeinse thermen verlichting te vinden,’ luidde zijn boodschap. Podagra kennen wij als jicht.

Daarnaast was de ruif in Noviomagum aan de rivier de Vahalem leeggegeten.

De keldermeesters, de korenmeesters, de houtvesters, de varkensslachters, de runderslagers, de ganzenhoedsters, de schapenscheerders, de kaaskarners en de kaarsenmakers van het Akense hof hadden zich de tandjes gewerkt om de voorraadschuren te vullen. De kerstdagen waren in aantocht en er zou veel geschranst worden.

Alcuinus had de kinderen van zijn kloosterschool in het gelid gezet om een welkomstlied te zingen. Geen psalm, ditmaal, maar een lofzang op een van 's keizers heldendaden tegen de Moren in het verre zuiden.

Liudger en Bernlef stonden iets terzijde.

Sinds zijn genezing had Bernlef al heel wat dingen gezien die zijn ogen niet geloofden. De aanblik van de machtigste man van het Westen sloeg alles.

Carolus steeg af, gaf zijn teugels over aan een toegesnelde page en omarmde de broze Alcuinus.

'Goed je te zien, oude vriend,' bulderde hij. 'Al iets verder gekomen met mijn alfabet?'

'U zult verbaasd staan, Sire,' hijgde Alcuinus, nadat hij zich had losgemaakt uit de berenhug van zijn meester. 'Laten we naar binnen gaan - de maaltijd staat gereed.'

'Allereerst de paarden,' zei Carolus.

Hij nam de teugels weer over en beende met zijn paard naar de koninklijke stallen om het droog te wrijven en te voederen.

Carolus was dol op dieren. 'Die kun je tenminste vertrouwen,' placht hij te zeggen.

In zijn Akense paleis onderhield hij een heuse dieren tuin met apen, papegaaien, uitheemse beren, vijf giraffen, twee leeuwen, een neushoorn en een nijlpaard. Een olifant ontbrak, zeer tot zijn verdriet.

Eenmaal aan tafel, liet Carolus zich uitgebreid informeren over de toestand in zijn Oostfrankische landen. Uit de talloze gouwen daarvan, had hij de zendgraven laten ontbieden. Een van hen kwam uit het noorden, uit de Friese gouwen. Uit de Fivelgo had hij het verhaal meegenomen over een wonderlijke genezing op de terp van Helewytet.

‘Daar woont een blinde bard die verwarde liederen zong en door de inboorlingen als orakel wordt beschouwd,’ vertelde de zendgraaf.

‘Hoe luidt zijn naam?’ vroeg Carolus smakkend tussen twee happen van een varkenshesp door. Het vet droop in zijn baard.

‘Die had hij niet,’ zei de zendgraaf.

‘Die heeft hij inmiddels wel,’ riep Liudger de koning toe, vanaf een uiteinde van de koninklijke tafel waar de mindere gasten hun plaats wisten. ‘Laat mij u voorstellen aan...’

‘Wie ben jij!’ bulderde Carolus. ‘Heb ik jou iets gevraagd?’

Liudger dacht direct aan Æthelred en ging haastig weer zitten.

‘U moet het de man niet kwalijk nemen, Sire,’ zei Alcunius die op een ereplaats naast de koning tafelde. ‘Hij is nog niet zo aan ons hofleven gewend.’ En hij vervolgde: ‘Lange reizen heeft hij gemaakt, naar Hibernia, naar Cimru en door uw westelijke rijkdeel naar de paus van Rome die hem tot Apostel der Friezen heeft benoemd. Die Friezen heeft hij in groten getale in de schoot van onze moederkerk gebracht. Daarbij kreeg hij hulp van de bard die hij van zijn blindheid genas en hem zijn naam gaf. De apostel heet Liudger en de bard noemde hij Bernlef. Daarginds zitten ze.’

‘Zozo, je zegt het weer mooi, beste vriend,’ zei Carolus. En tot een page: ‘Breng die twee hier en maak tegenover mij ruimte voor ze.’

Liudger en Bernlef namen hun nieuwe zitplaatsen in, na omstandig voor hun koning te hebben gebogen.

‘Genoeg, genoeg,’ zei deze. ‘Laat die poppenkast maar achterwege. Buigen doe je voor God. Ik ben een mens van vlees en bloed.’

Carolus hoorde Liudger en Bernlef grondig uit. Alle details over het wonder wilde hij weten.

‘Over de koningen in Albion mogen jullie mij later vertellen,’ besloot hij. ‘En vooral ook over de paus. Met hem heb ik nog een appeltje te schillen. Nu zoek ik mijn bed op. Lange dag geweest.’

Hij dronk zijn wijnbokaal leeg, liet een klinkende boer en beende naar zijn slaapvertrekken.

Alcuinus, Liudger en Bernlef maakten een avondwandeling en overlegden wat ze de koning wel of juist niet zouden vertellen in de ondervragingen die hun wachtten.

Een vreemd heerschappij voorkwam dat ze daar de komende dagen aan toe zouden komen.

*

Isaïc de Jood had zich bij de poortwachters bekend gemaakt als Isaïc de Palestijn, de gezant van een machtig heerser in het oosten. Hij wist dat de Joden in dit gebied vaak de pineut waren als oogsten mislukten, de melk verzuurde of kinderen te vroeg geboren werden. Palestijn klonk neutraler. Bovendien kwam hij ook uit de landstreek die al door de Romeinen Palestina werd genoemd - een verbastering van *Filistaenia*, naar het zeevolk dat daar ooit de beest uithing.

Carolus beval dat de man een plek in het gasthuis van de monniken zou krijgen en zijn ezel een plek in de stallen. Hij ontbood hem nog diezelfde dag aan de avonddis.

Isaïc werd een stoel aan de hoofdtafel toegewezen, tussen Liudger en Bernlef in. Hij wachtte eerbiedig af tot Carolus, die tegenover hem zat en zich de gekonfijte ganzenbout met pruimensaus goed liet smaken, zich tot hem wendde.

‘Wat verschaft mij de eer om een gezant van de machtige kalief van Bagdad te ontvangen?’ vroeg hij.

‘Haroen ar-Rashid, mijn geliefde kalief - geprezen zij zijn naam - is de machtigste man van het Oosten, Sire. Zijn slaap is hij echter niet meester,’ verklaarde Isaïc.

‘Wat! Kan hij niet wakker blijven?’ vroeg Carolus. ‘Dat lijkt me lastig. Hij is toch een veroveraar? Dan heb je echt wel een hoop te doen.’

‘Juist niet, Sire,’ zei Isaïc. ‘Het is juist het gebrek aan slaap dat hem parten speelt.’

Hij vertelde verder. Over de slaap die slechts wilde komen als hij voorgelezen werd. Over de dochters van de grootvizier die er met hun verhalen, hun dans en hun muziek in slaagden om de kalief naar dromenland te zenden.

‘Maar die verhalen raken op. Mijn meester heeft alle boeken uit het verre oosten en het diepe zuiden verzameld en daar zijn vrouw en de dochters van de grootvizier uit laten putten. Het einde is in zicht. We hebben een probleem.’

Carolus waste zijn handen in een kom met rozenwater.

‘Een probleem,’ zei hij. ‘Waarom legt u dat probleem hier, bij mij, op tafel?’

‘Dat zal ik u uitleggen,’ zei Isaïc. En - schuchter: ‘U moet weten dat ik niet alleen de gezant van de kalief ben, maar ook een boodschapper van wijze rabbijnen in Tsafad.’

‘Rabbijnen!’ onderbrak Carolus hem. ‘Ben jij soms een Jood?’

‘Dat ben ik, Sire. In Tsafad buigen onze rabbijnen zich over de verschijnselen van onze tijd. Daarbij maken zij de wetten en de voorschriften die ons volk bijeenhouden. Wij, boodschappers, brengen die over aan alle gemeenschappen die ons volk in de verstrooiing hebben gesticht.’

‘Wat een goed idee!’ riep Carolus uit. ‘Wetten en voorschriften die overal gelijk zijn. Moet ik ook eens gaan doen! Het was me al opgevallen dat alle Joden, waar ik ze ook tegenkom, dezelfde dingen doen.’ En tot Alcuinus: ‘Schrijf dit op, waarde vriend.’

We zullen onze zendgraven voortaan niet alleen gebruiken om verslagen op te doen maar ook om wetten af te kondigen. Maak er meteen maar een koninklijk besluit van.’

Alcuinus haastte zich naar zijn studeervertrek.

Isaïc vervolgde zijn verhaal.

‘Nu was een van mijn vrienden in uw noordelijke gouwen. Hij hoorde daar over een geweldige verhalenverteller die eerst blind was en die nu weer kan zien. Een schat aan verhalen moet die hebben en - Sire - u begrijpt het al: mijn kalief wil die verhalen graag horen. Hij vraagt of u hem die verhalenverteller wilt sturen.’

Liudger en Bernlef hadden hun oren gespitst. Ze wachtten wijselijk totdat de koning zich tot hen zou wenden.

‘U hoort het, mijne heren,’ sprak Carolus tot hen. ‘Het heeft er de schijn van dat u mij een goede dienst kunt bewijzen.’ En tot Bernlef: ‘Is het waar, van die verhalenschat?’

‘Nou, Sire,’ zei Bernlef. ‘Ik ken er wel een paar maar nog lang niet genoeg. Ik weet dat er veel meer zijn.’

‘Mooi,’ zei Carolus die over een snelle geest beschikte. ‘Hoeveel tijd hebben we, Isaïc de Palestijn? Wanneer verwacht jouw kalief antwoord?’

‘Hem kennende: zo snel mogelijk.’ antwoordde Isaïc diplomatiek. De twaalf maanden die hij had, hield hij voor zich.

‘Dan besluiten wij, Carolus Magnus, koning aller Franken, dat wij de kalief van Bagdad de gevraagde dienst zullen bewijzen. Bernlef gaat naar het noorden om daar zoveel mogelijk verhalen te verzamelen. Liudger gaat mee om die op te schrijven - in tweevoud, graag. Ik houd er ook wel van. Hij krijgt drie maanden. Verder zullen wij met kalief Haroen ar-Rashid een vriendschapsverdrag sluiten. Zijn geloofsgenoten in Iberia worden mij toch al een beetje te opdringerig. Ik stuur een ijlbode naar Bagdad om hem te vertellen dat er aan

zijn verzoek gewerkt wordt. Verzamelt hij ook iets anders dan boeken?’

‘Eh - hij heeft tweehonderd vrouwen en een dierentuin,’ zei Isaïc, blij dat hij in zijn missie dreigde te slagen.

‘Een dierentuin! Zitten daar ook olifanten bij?’ vroeg Carolus.

‘Jazeker. Zowel koeien en kalveren als een stier en zowel uit Afrika als uit Indië. De Afrikaanse koe is wit.’

Carolus’ ogen glinsterden.

‘Ik zal mijn ijlbode opdragen dat hij jouw meester zal vragen om een olifant. Die heb ik hier nog niet.’

Omdat hij niet te gretig wilde lijken, gooide hij het over een andere boeg.

‘Je praat trouwens een aardig mondje mee in mijn taal. Spreek je ook Arabisch met Haroen?’

‘Jazeker. Naast uw taal en het Arabisch spreek ik ook Oostfrankisch, Grieks en Latijn - en Hebreeuws uiteraard. Het Jiddisch komt daar nog bij.’

‘Een *multiglot*,’ zei Liudger waarderend. ‘Wat is Jiddisch?’

‘Dat is de nieuwe taal van mijn volksgenoten in het Avondland. Een soort Hebreeuws met heel veel Oostfrankische leenwoorden.’ Hij grinnikte. ‘Typisch mijn volk: *Leen mij je oor en ik zing je een lied*.’

‘Pardon?’ vroeg Carolus.

‘Nou ja,’ zei Isaïc die merkte dat zijn grap niet aankwam. ‘Joden - lenen - begrijpt u wel?’

‘O, dat,’ zei Carolus. ‘Leuk! Ik had het zelf kunnen bedenken. Ik ga van tafel.’

‘En nu? Wat zal ik in de komende maanden doen. Is er iets wat u van mij wenst?’ vroeg Isaïc.

‘Wat? O - maak mijn vriend Alcuinus wat wijzer over jullie wetten en jouw talen, beste man. Je bent tenslotte een multiglot. Kun je dat trouwens eten, Liudger?’

‘Een multiglot, Sire, is iemand die meerdere talen spreekt,’ legde Liudger uit.

‘Kijk eens aan,’ zei Carolus. ‘Misschien zit er wel een leenwoordje voor ons tussen. Bezoek ook je volksgenoten maar eens. Die hebben hier in de stad hun eigen kwartier. Lekker overzichtelijk. En voel je welkom aan mijn tafel, maar dan daarginds, tussen de hovelingen. Een Jood aan de eretafel, daar komt geheid gedonder van.’

Isaac dankte de koning.

Liudger en Bernlef begaven zich naar Alcuinus’ studeervertrek om hem op de hoogte te brengen. Die beloofde hen om alle verhalen die hij uit Albion kende alvast op schrift te zetten. Zoals de Keltische overleveringen over de legendarische Caradoc en zijn strijd tegen de Romeinen. Over Merlinus de tovenaer en Artorius, de laatste koning der Britten. En uiteraard over het zwijn Twrch Twryth.

Twee morgens nadien zadelden de Apostel der Friezen en het Orakel van Friesland hun paarden en reden zij spoorlags naar de Fivelgo, waar hun meeste bekeerlingen huisden.

Moes, Liudgers wolfshond, draafde even vrolijk als vanzelfsprekend achter hen aan.

Geen roeping.

In Helewyred werden Liudger en Bernlef verwelkomd als oude vrienden. Trots lieten de kersverse christenen hen het kerkje zien dat ze hadden gebouwd. Het dak was net als het omliggende landschap bedekt met een dikke laag sneeuw.

Liudger greep wederom naar de bezemsteel en het gekookte slootwater en zegende het nieuwe huis des Heren. Hij hield een gloedvolle preek over zeven magere koeien en vertelde zijn toehoorders over het doel van zijn komst. Die avond kon hij de eerste verhalen optekenen uit vaak tandeloze monden, ondersteund door broze gebaren.

Buiten geselde een hagelbui het ondermaanse.

Twee maanden lang trotseerden Bernlef en Liudger de barre weersomstandigheden en trokken zij als wandelende sneeuwmannen door de vierentwintig Friese gouwen, totdat ze verhalen voor een tweede maal begonnen te horen.

Veel van die verhalen gingen over *Us Mem*, de legendarische zwartbonte koe die zoete, oranje melk gaf en in haar vele avonturen het slimme dier van de Friezen bleek te zijn. Ook waren er prachtige vertellingen over een rijke bramenplukker, een oprechte moordenaar, twee koningskinderen, het leven van een eendagsvlieg en zelfs een verhaal over een kikker die een huwelijksaanzoek doet.

Omdat ze tijd over hadden, bezochten ze daarna de Saksische gebieden. Daar gingen de verhalen vooral over paarden - zoals dat over vier heemskinderen op een reusachtig ros dat Beiaard heette, en hoe hertog Widukind aan zijn vliegende toverschimmel kwam.

Toen zij zich na een geslaagde missie meldden aan het hof in Aken, scheen daar een waterig lentezonnetje en hadden Alcuinus en Carolus het reisgezelschap samengesteld: een ploeg waarin vele vaardigheden waren vertegenwoordigd.

Naast Isaïc de Palestijn, Liudger en Bernlef, gingen er twee ervaren diplomaten mee. Hun namen waren Lantfried en Sigismond, mannen van adel die - inmiddels op middelbare leeftijd - wel iets van de wereld wilden zien.

Voorts werden drie kloosterbroeders toegevoegd.

Allereerst broeder Petrus, een van de kloosterkoks die van rode bieten nog iets lekkers wist te maken. Hij was een rondborstige ziel in de kracht van zijn jaren en wist van alle kruiden of ze eetbaar waren of juist niet. Hij lachte veel en zag in alle tegenslag een lichtpuntje. Zijn tonsuur werd omzoomd door blonde krulharen die zijn heiligheid trachtten te verhullen.

Alcuinus had zijn kok ongaarne afgestaan.

Dan broeder Thomas die van jongs af aan in de smidse van het klooster had gewerkt.

Thomas was tijdens een van Carolus' veldtochten tegen de Saksen als krijgsgevangene meegevoerd en aan het klooster geschonken. Als een kind van zijn volk wist hij alles van wapens en van dieren en kon daar goed mee omgaan. Hij had een voorliefde voor sieraden maar met zulke wereldse zaken houdt men zich in het kloosterleven niet bezig. Wel smeedde hij de zilveren beugels waarmee de boekbanden in het scriptorium werden verstevigd, en vergulde hij het goud op snee van hun kaften - wat een kunst op zich is. Carolus had hem uitgekozen omdat hij meer dan eens in zijn dierentuin had gewerkt en voor de olifant waarop hij hoopte zou gaan zorgen. Met zijn rossige haren en de bleke gezichtskleur die daarbij hoorde, leek hij op een Viking die verdwaald was. Zijn gestalte was tenger, zijn bewegingen snel. Met hemelsblauwe ogen blikte hij de wereld in met een odium van wie-maakt-mij-wat.

Ten slotte had Carolus broeder Paulus aangewezen, op aanraden van Alcuinus. Hij was naast Liudger de enige in het gezelschap die zijn eeuwige gelofte had afgelegd. Daar had hij lang over getwijfeld. Hij was geboren in het land waar ooit de Menapiërs woonden - een Noordgallische stam die erom bekend had gestaan om pas na veel wikken en wegen een besluit te nemen. Tijdens zo'n beraadslaging werden ze door de Romeinen overvallen en ingelijfd.

Broeder Paulus was een van de timmerlieden van het klooster die handig was in van alles. Hij had een hoofd dat zo kaal was als een ganzenei en was zo mager als zijn draadnagels. Hij was verantwoordelijk voor de vier gehuifde ossenwagens die hen door Carolus waren toegekend: drie slaapwagens en een keukenwagen met leeftocht, potten, pannen, tondeldozen, aanmaakhout voor onderweg en geschenken voor de kalief: koeienhuiden, bevervellen, een karnton met kaasvormen en

een bont geïllustreerd Bijbelboek uit het scriptorium van het klooster.

Alcuinus had dat met pijn in zijn hart afgestaan.

Elke wagen werd getrokken door twee Deense ossen, waarvan de kalief er twee mocht behouden voor zijn dierentuin. De acht ossen waren alle roodbruin met wijd uitlopende horens, kleine ogen en rode neusgaten in hun grote, zwarte snuiten. Ze werden gemend door broeder Petrus, broeder Paulus en de twee diplomaten die dat eigenlijk beneden hun stand vonden en dat ook tegen hun koning zeiden.

‘Als je wilt reizen, zul je werken,’ bulderde Carolus hen toe. ‘Als jullie het niet doen, schop ik jullie hoogstpersoonlijk het klooster in!’

Die zaak was daarmee geregeld, tot opluchting van Alcuinus die ze liever niet in zijn klooster zag. Verwaande snoeshanen vond hij hen.

Aldus was Carolus’ delegatie naar Haroen ar-Rashid samengesteld.

De wolfshond Moes ging uiteraard met hen mee.

In de lente van het jaar des Heren 797 gingen zij vanuit Aken op pad. De bedoeling was dat ze langs de Rhenus en de Dabubis naar de Zwarte Zee zouden gaan, zoveel mogelijk de oostelijke grenzen van het oude Romeinse Rijk volgend, waar rond de oude castelli beschaafde steden waren ontstaan.

Over de reis hield Liudger gewoontegetrouw het logboek bij waarin hij al sinds zijn vertrek uit Trecht, op de kop af dertig jaar geleden, zijn belevenissen optekende.

Een logboek met een donkerbruin omslag van runderleer en maagdelijk witte vellen van velijn die hij met zijn inkt consumeerde als ware het een huwelijksnacht.

5

Al tijdens het eerste stadium van hun reis bleek broeder Paulus van onschatbare waarde.

Tot driemaal toe moesten de wielen van de ossenwagens worden gerepareerd of vervangen.

Ze hadden de Sint-Bernhardpas door de Alpen nog niet eens bereikt.

Liudger en Bernlef verdienden een centje bij als reizende prediker en diens psalmist.

Lantfried en Sigismond vochten elkaar de ossenwagen uit, omdat Sigismond snurkte waardoor Lantfried de slaap niet kon vatten.

Isaac snorde in elke grote stad die ze aandeden de Joodse gemeenschap op om berichten voor de wijze rabbijnen in Tsafad te verzamelen. Als ze in de wildernis waren, sliep hij in zijn eigen tentje naast de keukenwagen. Zijn ezel Bileam verzorgde hij zelf.

De acht Deense ossen leidden hun leven in lijdzaamheid.

Elke avond werden die uitgespannen om vrij te kunnen grazen. De ossenwagens werden aan hun dissels in een carré getrokken om zo een bastion voor de nacht te vormen.

Binnen dat vierkant stookte broeder Thomas het kampvuur op dat broeder Petrus gebruikte om meer dan rode bieten te koken. En waar ze na de maaltijd op de koeienhuiden voor de kalief uitbuikten terwijl Bernlef de verhalen met hen deelde die hij in de noordelijke gouwen bijeen had gesprokkeld.

Als de ossen zich volgevreten bij elkaar te rusten hadden

gelegd, vond Moes het heerlijk om tussen hun warme lijven te slapen. Als waakhond had zij al meerdere malen hun leven gered door nachtelijke roofmoordenaars op de vlucht te jagen.

Zo kwam het gezelschap aan in het land van de Bourgondiërs aan de noordelijke hellingen van de machtige Alpen. In het trage tempo van de tred van de Deense ossen die door broeder Thomas goed werden verzorgd.

Op hun glanzende huiden overleefde geen teek het langer dan een dag.

Ze hadden hun kamp gemaakt en zaten rond het vuur binnen hun vestingwallen op wielen.

‘Eet Isaïc niet mee?’ vroeg Lantfried.

‘Nee. Het is vrijdag en dan kookt hij zijn eigen potje. Met zijn rare rituelen en zo. Alsof mijn stoofpotten niet heilig genoeg zijn,’ mopperde broeder Petrus die hun weer een smakelijk maal had bereid.

Lantfried en Sigismond hadden ondanks hun hoge geboorte de pannen, de nappen en de lepels afgewassen.

Vanuit het vuur vonkten de van hars doortrokken dennentakken er lustig op los. Ze hadden hun zetels gemaakt van verse varens en bladeren - om de koeienhuiden van de kalief te vrijwaren van brandgaatjes.

Het was een heldere sterrennacht. Links van hen klaterde het water van de Rhenus die hier een bergstroompje geworden was en het eerste smeltwater vanuit de Alpen naar het laagland voerde.

Moes hilde even de maan aan en ging toen met een diepe, tevreden zucht aan Liudgers voeten liggen.

‘Waarde Bernlef, vertel ons eens een van je verhalen. De avond is nog jong,’ zei broeder Thomas.

‘Dat is goed,’ zei Bernlef. ‘Ik zal jullie een verhaal uit Albion vertellen. Een echt Keltisch verhaal.’

‘Toch niet over dat zwijn met die rare naam!’ riep broeder Paulus.

‘Dat zwijn is op de vlucht geslagen,’ lachte Bernlef.

Hij nam een teug vlierbessenwijn, schraapte zijn keel en begon.

Niet zo heel lang geleden woonde er eens een visserskoning op een eiland, ver in het westen. Die visserskoning regeerde zó goed en rechtvaardig dat hij geen tijd had gemaakt voor een vrouw en kinderen. En hij was zó wijs dat hij wist dat hij geen opvolger had, dat zijn einde naderde en dat hij voor een opvolger moest zorgen. Hij riep zijn vertrouwelingen bij zich in de troonzaal. Daar waren de wijze mannen van het eiland bij, de soldaten en de hofmeiers.

‘Wie zal mij nu eens opvolgen?’ vroeg hij hun.

‘Sire - dat moet een van ons zijn,’ zeiden de wijzen. ‘Wij weten immers wat goed is voor ons koninkrijk.’

‘Nee, Sire!’ riepen de soldaten. ‘Het moet een soldaat zijn. Wie anders kan ons koninkrijk verdedigen als het oorlog wordt!’

‘Ach, Sire,’ stelden de hofmeiers, ‘het moet een van ons worden. Wij hebben verstand van het beleid dat voor ons volk het beste is.’

De visserskoning dacht even na en kwam tot een besluit.

‘Ik weet het al,’ zei hij. ‘Laat de herauten onmiddellijk uitrijden naar de zeven dorpen van ons rijk en vertel dat iedereen morgenmiddag naar het plein voor ons paleis komt. Daar zal ik bekend maken hoe ik mijn opvolger kies.’

Aldus geschiedde. De herauten reden uit en de volgende dag hadden alle eilanders zich verzameld op het grote plein.

De zon kwam in haar hoogste stand en zette de gouden tinnen en de koperen daken van het paleis in een glinsterende gloed.

De herauten staken hun trompetten.

De koning verscheen op het bordes.

Twee potige poortwachters zetten een enorme ketel voor zijn voeten. De ketel was tot boordens toe gevuld met zaadjes - groot, klein en in alle kleuren, behalve blauw.

‘Lieve landgenoten!’ riep de koning. ‘Mijn einde is nabij en ik heb jullie allemaal even lief. Daarom gun ik ook iedereen onze visserstroon, onze visserskroon, onze vissersring, onze rijksappel, onze scepter en ons paleis - inclusief de brouwerij en de stallen. Ik vraag jullie om straks een voor een bij mij te komen. Ik zal aan elk van jullie een zaadje meegeven. Kom over precies drie maanden terug en laat mij dan zien wat er aan jullie zaadjes is ontsproten. Dan zal ik beslissen!’

Zo gebeurde het dat de bewoners in rij langs de koning liepen die hen elk een zaadje in de handen drukte en hen liet beloven om op de afgesproken dag terug te komen.

Kleine Anna uit het verste dorp kwam als een van de laatsten. Zij nam haar zaadje mee naar huis en plantte het - in een mengsel van aarde en zand met potscherfjes onderin - in haar lievelingsnap.

Drie maanden verstreken. Anna zette haar nap met het zaadje in de zon, in de regen en nog eens in de zon. Zij begoot het als de regen uitbleef. Ze zette het naast haar bedje als de regen aanhield. Ze praatte ertegen en ze wenste het elke avond voor het slapengaan welterusten.

Er gebeurde niets.

Toen brak de dag aan dat ze naar het paleis moest gaan.

‘Ik durf niet,’ zei Anna tegen haar moeder. ‘Hier kan ik toch niet mee aankomen?’

‘Heb je het de koning beloofd?’ vroeg haar moeder.

‘Ja, helaas... dat heb ik,’ antwoordde Anna.

‘Dan moet je gaan,’ zei haar moeder. ‘Wat je hebt beloofd, moet je nakomen.’

Met tegenzin ging Anna op pad. De hoofdweg van het eiland, waar alle wegen uit de zeven dorpen op uitkwamen, bood een uitbundig schouwspel. Bloemen in alle kleuren, planten in alle vormen en hier en daar een heuse dwergboom, bewogen over de weg naar het koninklijk paleis. De zon scheen op de daken en de visserskoning stond al klaar, met voor zich de nu omgekeerde ketel.

Een voor een lieten de mensen hem trots zien wat ze hadden gekweekt.

Een voor een wuifde de koning ze ook weer weg.

Anna, die maar niet durfde, kwam als laatste. Mismoedig keek ze naar haar lievelingsnap met potaarde waaruit niets was gegroeid. Toen hoorde ze de koning lachen. Ze keek naar hem op. Het plezier straalde uit zijn ogen.

‘Wat is je naam, lieve kind, en waar kom je vandaan?’ vroeg de koning, terwijl hij haar optilde en bovenop de omgekeerde ketel zette.

‘Ik ben Anna, Sire, uit het verste dorp. Waarom lacht u zo?’

‘Ik lach,’ zei de koning, ‘omdat ik nu praat met de nieuwe koningin van ons koninkrijk. Luister maar.’

Tot de menigte die verbaasd naar Anna op haar hoge standplaats keek, riep hij: ‘Lieve landgenoten! Drie maanden geleden gaf ik jullie allemaal een zaadje en ik moet zeggen, jullie hebben er iets moois van gemaakt!’

Hij lachte even bij zichzelf en hernam toen: ‘Wat jullie niet wisten, is dat ik die zaadjes drie uren lang heb laten koken in deze ketel. En als zaadjes die drie uren lang hebben gekookt iets *niet* kunnen, dan is het om er nog iets uit te laten groeien.

Aanschouw dus Anna, hier. Zij is de eerlijkste inwoner van ons land. Zij zal jullie koningin zijn!

‘Wat een prachtig verhaal!’ riep broeder Thomas.

‘Kreeg die Anna wél kinderen?’ vroeg Lantfried.

‘Ik dacht het niet!’ riep een lichte stem die vlak buiten het vierkant van ossenwagens klonk.

Moes schoot overeind en blafte blij. Ze rende op de jongedame af die in de lichtkring van het vuur verscheen en likte haar uitgestrekte hand. Grote, turkooisblauwe ogen tuurden vanonder een warrige bos goudblonde haren de wereld in. Jong als zij was, leek ze een en al armen en benen. Toch ging er iets onverzettelijks van haar uit. Niet iemand om ruzie mee te krijgen.

‘Wij hebben vanmorgen al kennisgemaakt,’ verklaarde de jongedame. ‘Ik heet trouwens Anna en aan kinderen begin ik voorlopig niet - dat je het weet. En hier is mijn grote zus.’

Een tweede gestalte trad nu tevoorschijn. Het was een bekoorlijke jonge vrouw, even rijzig als gracieus. Haar lange, donkerblonde haren omlijstten een bijna Grieks aandoend gezicht waarin opaalgroene, amandelvormige ogen een sieraad op zich vormden.

‘Mijn naam is Amele,’ zei ze met een aangename, voor vrouwen diepe stem. ‘Mijn zusje en ik stammen uit het koninklijke geslacht der Amelungen, wat *Dapper in de strijd* betekent in onze taal.’ En tot Bernlef: ‘Wat kunt u mooi vertellen, broeder. Helaas was mijn vader niet zo wijs als de visserskoning in uw verhaal - o ja, we hebben meegeluisterd. Mogen we bij u komen zitten?’

Lantfried en Sigismond haastten zich om hun plaatsen af te staan - je bent een edelman of je bent het niet.

Broeder Petrus had uit de schone vaat al twee drinknappen gepakt en schonk de jongedames in.

Broeder Paulus schoof zenuwachtig heen en weer op zijn zitplek. Zelden had hij in vrouwelijk gezelschap verkeerd. Hoe later het uur, hoe schoner het bezoek, dacht hij.

‘U merkt dat u bij ons welkom bent. Wat verschaft ons de eer?’ vroeg Liudger, die beleefd had gewacht tot de jongedames hun nappen hadden uitgedronken.

‘Hebben jullie ook iets te eten, hier?’ vroeg Anna. ‘Ik heb honger als een vroedvrouw na tien bevallingen.’

Liudger moest lachen. ‘Recht door zee,’ zei hij. ‘Daar houd ik van.’

‘Ik heb hertenstoof met rabarbermoes,’ zei broeder Petrus. Hij ging in de weer met zijn potten en pannen. ‘Dat wordt een latertje vandaag. Ik stel voor dat we morgen een rustdag inlassen.’

‘Goed plan,’ vond broeder Thomas. ‘Kunnen de ossen het er ook eens van nemen. Het gras, hier, staat vol wilde kruiden die goed voor ze zijn. En voor ons, broeder. Je kunt hier mooi je voorraad aanvullen.’

Amele keek bedenkelijk. ‘Eigenlijk wil ik hier zo snel mogelijk weg,’ zei ze.

‘Daar zit een verhaal achter. Laat maar horen,’ sprak Bernlef.

‘Eerst eten.’ besloot Amele. ‘Alles op zijn tijd.’

Toen ze hun maaltijd hadden beëindigd, deed Amele haar verhaal.

‘Wij zijn koningsdochters en onze vader is kortgeleden gestorven. Nee - laat maar, aardig was hij niet. Ik zou hem moeten opvolgen maar de broer van mijn vader, onze boze oom, vond uit dat alleen een man koning kan zijn. Of zoals hij zei: “Dat bij de Bourgondiërs het zwaard boven de schede gaat.”’

‘Belachelijk, toch!’ viel Anna haar in de rede. ‘Alsof vrouwen minder zouden zijn! Die kerels zouden eens kinderen moeten baren, dan piepten ze wel anders!’

‘U moet het mijn zusje maar vergeven,’ lachte Amele. ‘Soms denk ik dat ze een vent in een vrouwenpak is.’

‘Houd haar een beetje in toom, wil je,’ zei Sigismond. ‘Ik vind haar nu al niet om uit te staan.’

‘Dat is dan ook maar weer duidelijk,’ bitste Anna. ‘Toe, zus, ga verder.’

Amele hernam: ‘De edelen in ons volk zijn verdeeld. Sommigen willen mij als opvolger, anderen mijn oom. Verder kan ik kort zijn. Mijn oom - Gundohar heet hij - heeft besloten dat wij uit de weg moeten worden geruimd - nee, niet echt dood maar levend begraven in een of ander klooster.’

‘Daar weet ik alles van,’ zei broeder Thomas.

Anna mocht hem direct.

Moes was aan haar voeten gaan liggen.

‘We zijn dus gevlucht,’ zei Amele. ‘Nogal ondoordacht, maar in elk geval vrij. We willen de bergen over. Aan de andere kant, bij de Danubis, woont nog een deel van ons volk. Gaat u soms de bergen over?’

‘Dat is de bedoeling,’ sprak Liudger. ‘Ik neem aan dat jullie met ons mee willen gaan?’

‘Graag,’ zei Amele. ‘Hebt u wel een slaappleats voor ons? En rijdieren?’

‘Die slaappleats maken wij wel,’ zei Liudger. ‘Jullie krijgen de huifkar van Bernlef, hier, en mij. Daar zullen jullie ook in reizen. Wel zo veilig, mocht je oom je achterna komen. Ik slaap wel bij de goede broeders. Bernlef kan bij onze edelmannen. Is dat voor iedereen oké?’

‘Snurk jij?’ vroeg Lantfried ongerust.

‘Ik heb van Liudger nooit klachten gehad,’ antwoordde Bernlef.

‘Goed, dat is dan geregeld,’ zei Liudger. ‘Dames, naast de keukenwagen staan waskommen. Ze zijn al gevuld. De wagen links daarvan is voor jullie. Droogdoeken en dekens vind je daar genoeg. Onze kloosterkussens zijn voor jullie. Wij ruimen intussen de boel op en doven het vuur.’

Hij liep op Amele en Anna toe en gaf hen beiden een kruisje op het voorhoofd.

‘Slaap zacht,’ zei hij.

‘Op een hard kussen,’ grapte broeder Thomas.

Moes huppelde kwispelend achter Anna en haar zuster aan - blij met de nieuwe aanwinsten in haar roedel.

*

De boze oom liet niet lang op zich wachten.

De reisgenoten zaten aan een laat ontbijt toen Moes zijn komst aankondigde. Ze was een bosje om gegaan om konijnen te pesten en kwam woest blaffend aanrennen vanuit het kreupelhout. Foute boel, dacht ze, mijn roedel is in gevaar. En gelijk had ze.

De boze oom was er in zijn eentje op uitgegaan om zijn nichtjes te vinden en zijn snode plannen met hen uit te voeren. In de verte was hij al te zien. Langs de oever van de rivier kwam hij in gestrekte draf op het kamp af.

‘Jullie wagen in!’ riep Bernlef tegen de gezusters. ‘Geen zorgen, dit fiksen we wel even.’

Hij had al een plan en pakte iets uit de keukenwagen voordat hij de dameswagen inklom en de huif achter zich sloot.

‘Goede morgen, goede broeders,’ zei de boze oom zoetgevooid terwijl hij afsteeg, zijn paard liet grazen en het vierkant van wagens binnentrad. ‘Verdwaald?’

‘Nee, zeker niet,’ zei Liudger. ‘We zijn op weg naar het zuiden.’

‘Dan wacht jullie een zware klim,’ zei de boze oom terwijl hij op de bergen wees. ‘Mag ik even komen zitten? Mijn naam is trouwens Gundohar.’

‘Dat hoorden we al van ...’ begon broeder Petrus, voordat Liudger hem haastig in de rede viel en zei: ‘Wees welkom, heer Gundohar. Wat kunnen wij voor u betekenen?’

‘Ik zou eerst eens iets willen drinken,’ zei Gundohar terwijl hij broeder Petrus aankeek en daarna met zijn donkere ogen het kamp in zich opnam. ‘Ik ben de koning der Bourgondiërs en wens voorkomend behandeld te worden.’

‘Natuurlijk, natuurlijk!’ riep broeder Petrus. Hij haastte zich naar de keukenwagen - blij dat Liudger hem had weerhouden van een oerstomme daad - en kwam terug met een tinnen kroes en een kan vol honingbier. Hij schonk de koning der Bourgondiërs in. Die goot het bier op weinig koninklijke wijze naar binnen.

‘Ik ben op zoek naar twee jongedames. Het zijn de dochters van mijn broer en ze worden sinds gisteren vermist. Als hun oom ben ik natuurlijk erg bezorgd dat hun iets is overkomen. Heeft u ze misschien gezien?’

‘Eh - nee,’ zei broeder Petrus die zijn fout wilde rechtzetten. Net iets te gretig.

Gundohar keek hem aan met een blik vol wantrouwen. ‘Echt niet?’ vroeg hij.

‘Echt niet,’ herhaalde broeder Petrus.

Gundohar gooide het over een andere boeg. ‘Mooie wagens hebben jullie, hier,’ zei hij. ‘Gaan jullie handeldrijven in het zuiden?’

‘Verre van dat! We zijn door onze koning, Carolus Magnus, op pad gestuurd om een verbond te sluiten met de machtige kalief van Bagdad,’ verklaarde Liudger. ‘In drie van die wagens slapen wij. In de vierde - de keukenwagen - vervoeren wij Carolus’ geschenken aan de kalief.’

‘Zo zo, Carolus. Die heeft dan wel erg veel vertrouwen in jullie. Weet hij niet dat jullie door landen zullen reizen waar men zijn gezag niet erkent?’

Zijn toon was onheilspellend.

‘Dat weet hij wis en zeker. Daarom heeft hij ook een deel van zijn strijdmacht met ons meegestuurd,’ loog broeder Thomas. ‘Zij zijn doorgereden tot aan de bergpas. Als wij voor de avond niet verschijnen, komen zij zeker terug om te onderzoeken waarom.’

Gundohar wreef met een beringde hand over zijn baardloze kin.

‘Heel verstandig van Carolus,’ meesmuilde hij ten slotte. ‘Die geschenken wil ik wel eens zien. En ook waar jullie de nacht doorbrengen.’

Met een ruk stond hij op.

Moes ging tussen hem en de slaapwagen van Amele en Anna staan. Ze gromde vervaarlijk, haar oren plat in haar nek, haar scherpe tanden ontbloot.

Gundohar bleef wijselijk staan.

Op dat moment gebeurde er iets wat niemand had verwacht.

Bernlef sprong uit de wagen tevoorschijn. Zijn kleren waren gescheurd. Zijn gezicht was overladen met vuurrode pukkels en zweren. Wit schuim stond op zijn lippen. Hij schreeuwde het uit:

*‘It wetter troch de beammen flocht
Glânzjend harnas minsken socht!’*

Als een dansende derwisj tolde hij rond zijn eigen as in de richting van de verbijsterde koning. Die deinsde achteruit.

Liudger begreep direct Bernlefs opzet en riep tegen de broeders: ‘Kappen over jullie hoofd! Hij heeft de mazelen! Straks besmet hij jullie nog!’

‘Wat is hier aan de hand!’ riep Isaïc de Palestijn, die ongemerkt was teruggekeerd. Omdat het shabbat was, had hij zijn keppeltje nog op.

‘Een ziekte en een Jood! Ik weet genoeg!’ riep Gundohar terwijl hij naar zijn paard rende. En - eenmaal opgestegen: ‘Breek jullie kamp op en verdwijn uit mijn land! Zo snel mogelijk!’

En weg was hij.

‘Herejezus, wat een vertoning!’ lachte Liudger. ‘Hoe...?’

‘Rabarbermoes,’ zei Bernlef. ‘Rabarbermoes en havermoutpap.’

‘Ga je schamen. Al dat kostelijke eten,’ mopperde broeder Petrus. ‘Goed gedaan, broeder!’

‘Een legermacht van Carolus,’ giechelde Anna die in haar huifkar alles had gehoord. ‘Goeie zet, broeder Thomas!’

Broeder Thomas bloosde tot in zijn nek.

Isaïc moest worden bijgepraat. Hij betoonde zich minder opgelucht over het afgewende onheil. ‘Wij zijn de dans ontsprongen,’ zei hij. ‘In de stad bezocht ik mensen die dat waarschijnlijk niet zullen doen.’

Inderdaad vond die avond de eerste Bourgondische pogrom plaats die aan meer dan honderd Joden het leven kostte - mannen, vrouwen en kinderen.

*

De reis door de bergen verliep verder zonder noemenswaardige gebeurtenissen. Eenmaal door de Alpen heen en drie dagreizen in oostelijke richting, bleken er geen Bourgondiërs meer aan de Danubis te wonen. Amele en Anna besloten om mee te gaan naar Bagdad.

‘Nu we toch met jullie meegaan,’ zei Amele, ‘wil ik weleens iets meer over jullie weten. Wat doe jij bijvoorbeeld voor de kost als je niet op reis bent?’

Zij richtte haar vraag tot Isaïc.

‘Ik verdien met reizen de kost,’ zei Isaïc eenvoudig. ‘Ik ben een van de koeriers van de Wijzen van Tsafad. Dat zijn de rabbi’s die bedenken hoe ons volk dient om te gaan met de verschijnselen van de moderne tijd. Over elk vraagstuk voeren zij lange discussies waarbij ze de kwestie van alle kanten bekijken. Meestal komt er dan binnen een jaar een verordening uit voort die ze optekenen in de Talmoed - dat is, zeg maar, de gebruiksaanwijzing van het jodendom.’

‘Hebben ze niks nuttigs te doen?’ vroeg Anna boosaardig. Isaïc lachte.

‘Anna, soms gaat het over kwesties van leven en dood.’

‘Isaïc, vertel ons eens iets over de kalief,’ zei Amele.

‘Later,’ zei Isaïc. ‘Het is al laat. Ik zoek mijn bed op.’

Hij stond op en verdween in zijn tentje.

*

Isaïc hield zijn belofte. De volgende ochtend vertelde hij het een en ander over Bagdad en kalief Haroen ar-Rashid.

‘Bagdad moeten jullie zelf zien,’ zei hij. ‘Het is een stad waar alle wonderen en alle culturen van de wereld samenkomen. Je ziet er de Chinees naast de Moor lopen, de Vandaal naast de Oost-Romein en de Macedoniër naast de Griek...’

‘Ja, hou maar op. We begrijpen het,’ zei Sigismond. ‘En toen?’

‘... en de Mongool naast de zoon uit het land van de Rijzende Zon,’ sprak Isaïc onverstoorbaar.

‘Het is *Mongoliër*,’ zei Anna. ‘Sigismond is een mongool.’
Sigismond stooft op.

Moes ging recht voor Anna staan, grommend en met haar tanden ontbloot.

‘De Perzen slijten er hun tapijten en de Britten hun tinnen wapens,’ hernam Isaïc. ‘Magiërs met besterde puntmutsen vertonen hun kunsten op het grote marktplein waar het wateruurwerk staat dat de tijd in alle streken van de wereld aangeeft. Ikzelf sta er altijd als levend standbeeld.’

‘Levend standbeeld?’ proestte Bernlef. ‘Doe eens!’

‘Nu even niet,’ zei Isaïc. ‘Maar goed... er is een dierentuin die uitpuilt van schepselen die jullie nog nooit hebben aanschouwd. Er is een bibliotheek, er is een universiteit, er is een gasthuis waar de knapste magisters uit het hele rijk de engste aandoeningen behandelen en er is een stadspark met bomen die nog uit de tijd van Mozes stammen. De kalief is even kunstminnend als welbespraakt. Zijn naam is dan ook Haroen, wat Arabisch is voor Aäron, de welbespraakte broeder van Mozes. Er is stromend water voor alle inwoners. Hun behoeften doen ze in openbare secreten die op alle hoeken van alle straten staan. Wat een beschaving, vergeleken met wat wij in het Avondland gewend zijn. Er zal daar een wereld voor jullie dichtgaan! Misschien willen jullie wel nooit meer terug.’

Het was een ongekend lang relaas voor Isaäcs doen. Hij pauzeerde even, schonk nog eens in en hernam: ‘Haroen is ondanks dat alles geen gelukkig man. Daarom brengen wij onze Bernlef, hier, bij hem. Wat jullie niet weten, Anna en Amele, is dat de kalief door slapeloosheid wordt geplaagd. Die woont hem zozegd uit. Elke avond wordt hij in slaap gebracht met de verhalen en muziek van de dochters van de grootvizier.’

‘Grootvizier?’ vroegen Lantfried en Sigismond bijna tegelijkertijd.

‘Ja. Dat is de hoogste dignitaris aan het hof.’

‘Dignitaris?’ vroeg broeder Paulus.

‘Nou, goed, dan. De hoogst geplaatste dienaar van de kalief. Een soort hofmeier.’

‘Zeg dat dan meteen,’ bitste broeder Paulus. ‘Jij ook met die rare woorden.’

‘Wil je dat ik verder vertel?’ vroeg Isaïc.

‘Ja, graag,’ zei broeder Paulus.

‘Goed. De eerste echtgenote van de kalief - hij heeft er nog tweehonderd - is een schrandere vrouw. Ooit was ze op pelgrimstocht naar Mekka en...’

‘Mekka?’ vroeg broeder Thomas.

‘Ja, dat is de heilige stad van de muzelmannen - eh - volgelingen van Mohammed.’

Hij verwachtte half dat hij weer in de rede gevallen zou worden. Rabbijnen luisteren beter, dacht hij. Hij vervolgde: ‘De vrouw van de kalief was dus op weg naar Mekka en ze zag dat de pelgrims hun tocht onder erbarmelijke omstandigheden moesten maken. Zij liet daarom op last van haar man een stelsel van wegen aanleggen met daarlangs halteplaatsen met drinkwater en goed betaalbaar voedsel. Haar naam is trouwens *Zobeideh* en die wordt overal in het rijk met eerbied uitgesproken.’

‘En terecht,’ zei Anna. ‘Maar kom op...die dochters?’

‘Tja, die dochters. Ze zijn allebei iets jonger dan Amele, hier. De een kan prachtig vertellen. De ander kan ieder met haar dansen bekoren en zij bespeelt vele slag- en snaarinstrumenten. Nu bedacht kaliefa Zobeideh dat zij de kalief misschien met hun hoorspelen in slaap konden krijgen. En dat lukte wonderwel! Toen zij door de vertellingen die ze kenden heen waren, begonnen ze de grote bibliotheek te plunderen. Daarin waren nog heel wat verhalen te vinden, wel achthonderd. De boekslaven hielpen mee en vertaalden sprookjes uit het Chinees, Perzisch, Japans, Aramees, Hebreeuws, Somalisch, Egyptisch, Armeens, Assyrisch... Toen raakten de verhalen op. Nummer achthonderd was de laatste. Nu moesten ze in

herhaling gaan vallen en dat werkte toch minder. Haroen bleef wakker, doordat hij zich probeerde te herinneren wanneer hij de geschiedenis eerder had gehoord. Gelukkig was ik in de week dat dit gebeurde in Bagdad en kon ik de kalief en zijn vrouw vertellen over onze Bernlef en zijn schat aan nieuwe verhalen. Hoeveel zijn het er eigenlijk?’

‘Precies tweehonderd. Verder ben ik niet gekomen,’ zei Bernlef. ‘Goed voor zeven maanden als ik het even snel bereken. Van sommige kan ik wel een vervolgverhaal maken als de nood aan de slaap - eh, de man - komt.’

‘Je geeft ons hoop,’ zei Liudger. ‘Dank je, meneer Isaïc de Palestijn, voor dit verslag. Ik kan niet wachten tot we in Bagdad zijn. En daarom: in de benen! Amele en Anna hebben het ontbijt verzorgd dus broeder Petrus en broeder Paulus doen de afwas. Broeder Thomas spant de ossen in. Lantfried en Sigismond vullen de watertonnen bij. Bernlef en ik ruimen de vuurresten op.’

Isaïc knikte een bedankje en liep naar zijn tent toe om die op te breken.

‘Achthonderd verhalen in Bagdad. Tweehonderd van Bernlef en Alcuinus. Misschien nog eentje over de boze oom. Dat maakt...’

Niet veel later reden ze in het tempo van de ossen langs de oever van de allengs breder wordende Danubis, met de zon nog rechts van hen. Ze zouden naar schatting binnen een week de oude stad Boeda bereiken, een stad die binnen afzienbare tijd door Carolus’ legers zou worden veroverd.

De door broeder Thomas verzonnen legermacht lag niet een halve dagreis op hen voor, maar drie jaar op hen achter.

In het echt.

Gestaag volgden ze hun weg naar het zuiden, langs de Danubis tot aan de Zwarte Zee, door het land van de Bulgaren. Die waren bezig een groot leger op de been te brengen. Alle boeven die Isaïc en de zijnen hadden kunnen overvallen, waren onder de wapenen geroepen. Ze wisten zich redelijk veilig.

Het reisgezelschap werd met de dag hechter. Een beetje té hecht, vond broeder Paulus - waar het ging om Anna en broeder Thomas die elkaar sterk leken aan te trekken. Het is maar goed dat hij zijn geloften nog niet heeft uitgesproken, dacht hij.

De herfst was in aantocht toen ze de onneembare muren van Constantinopel in zicht kregen.

Ze wisten nog niet dat ze uit die stad een keizer zouden smokkelen.

6

In Constantinopel lagen de klieken weer eens met elkaar overhoop. Ditmaal niet om wie de meeste invloed op de keizer kon uitoefenen, maar om het keizerschap zelf.

Nadat de oude keizer - Leo nummer vier - naar de Byzantijnse hemel was gegaan, bleef zijn gemalin Irene over.

Leo was een vredelievende keizer geweest. Hem was de troon slechts vijf jaren lang gegund. Tijdens zijn bewind had hij geprobeerd om de bijna zeventig jaar voortdurende twisten te sussen die zijn rijk teisterden.

Dat zat zo.

Aan de ene kant waren er de oude gelovigen, die van het christendom bijkans een stripverhaal hadden gemaakt.

De verering van beelden en beeltenissen in de godshuizen en huisgezinnen was volgens een nieuwe stroming binnen de oosterse kerk uit de hand gelopen. De aanhangers van die nieuwe stroming noemden zich *Iconoclasten*, ofwel Beeldenbrekers. Ze schopten de popes met hun iconen de stad uit.

Degenen die zich aan het oude vasthielden, noemden zichzelf daarop *Iconodulen*, wat Beeldenvereerders betekent. Zij bleven in het geheim bijeenkomen rond hun gekoesterde plaatjes.

Natuurlijk ging het daar niet om. Zoals al lang daarvoor en nog veel langer daarna werd religie aangewend om elkaar in naam van de Vredevorst uit Galilea de hersens in te slaan. En zo de eigen belangen te behartigen: wie heeft de macht? -

Wie verdeelt de mooie baantjes? - Wie spint daar het gouden garen bij?

De klieken aan het hof gaven het goede voorbeeld en vergiftigden elkaar bij het leven.

Leo nummer vier was opgevoed in het geloof van het stripverhaal. Hij dacht verzoening te brengen door te trouwen met een beeldenbreekster.

Haar naam was Irene, ze was geboren in Athene en ze was als schuchtere bruid aan het Byzantijnse hof gekomen. Het huwelijk was in die kring geen kwestie van liefde, maar van strategisch inzicht, al was keizer Leo in aanvang best verliefd op haar geweest.

Dat zou snel veranderen.

Irene rook aan de macht en werd een ander mens. Een takkenheks, ondanks haar naam die *Vrede* betekent.

Tegen zijn majordomus - die een goede vriend van hem was - klaagde Leo al na korte tijd: 'Als een man en een vrouw voor het altaar staan, hoopt zij dat hij verandert en dat doet-ie niet, en hoopt hij dat zij nooit verandert en dat doet ze wél.'

De keizer had dus veel redenen om slecht te slapen.

Allereerst het gedoe in zijn stad en zijn rijk.

Dan de bloeddorstige Bulgaren die zijn noordgrens bedreigden.

Ten slotte de Abbasidische legers van Haroen ar-Rashid die aan zijn oostelijke wingewesten knabbelden en een heilige oorlog tegen de christenen voerden, of ze nu beelden aanbaden of niet.

Gelukkig wist zijn vrouw raad. Met de juiste dosis arsenicum maakte zij een einde aan zijn slapeloosheid en besteedde zij als regent van hun minderjarige zoontje de troon.

Constantinopel was in die tijd allang niet meer de stad van pracht en praal. Handelswegen waren door belagers van de stad geblokkeerd - schepen verlieten de haven niet meer - handelslieden leden verlies - een fors deel van de stedelingen verviel tot de bedelstaf.

In die zorgelijke omstandigheden besteeg het inmiddels meerderjarige zoontje de troon. Zijn naam was Constantijn nummer zes, hij was een trekpop in de handen van zijn moeder en hij zoop reeds als puber als een ketter.

Toen de stiekeme aanhangers van het stripverhaal in de gaten kregen dat de jonge keizer diep ongelukkig was, roken zij hun kans. Zij spanden Constantijn voor hun karretje en zorgden ervoor dat het nu de beeldenbrekers waren die aan het kortste eind trokken en de beeldenvereerders die de baantjes verdeelden.

Lang duurde dat niet.

Moeder Irene wist dat een beetje zuiplap op den duur niet meer weet wat hij naar binnen giet.

Allengs lengde ze haar zoons raki aan met meer en meer spiritus, totdat die zo blind geworden was als een zwerver onder een brug met zijn fles in een bruine papieren zak.

In het najaar van 797 verklaarde Irene met tranen in haar ogen dat haar geliefde zoon was overleden. Dat het tranen van woede waren en niet van verdriet, kon niemand weten.

Even geheim als zij hem het zicht had ontnomen, was Constantijn nummer zes hem geknepen met behulp van een trouwe dienaar.

In het oude huis van Nachman de Jood hield hij zich verscholen en hoopte hij op een wonder.

*

Het wonder naderde de stad vanuit het westen. De machtige muur van Theodosius doemde voor Liudger en de zijnen op. Door de poort van Charisius reden zij de stad binnen, nagestaard door hoopvolle bliken.

De ossenwagens leken te wijzen op een handelskonvooi dat de stad ondanks de blokkades had weten te halen en nu op weg was naar de pakhuizen in het havenkwartier.

De ossen voor hun wagens hielden hun neusgaten wijd open, terwijl ze onrustig snoven en trilden over al hun leden. Aan de mensenmenigte waar zij zich nu doorheen ploegden, waren zij niet gewend. De straathonden die rondom hen dansten en naar hun poten haptten, waren ronduit irritant.

Moes verjoeg ze alle, met groot vertoon.

Broeder Thomas rende langs de dissels heen en weer om de trouwe trekdieren in hun moedertaal gerust te stellen.

Behalve Isaïc en Liudger - die Rome hadden gezien - waren de Frankische heren en de Bourgondische dames overweldigd.

Ze zagen voor het eerst van hun leven een aquaduct.

Ze zagen slanke kerktorens, machtige zuilen en het grootste koepelgebouw van de beschaafde wereld.

Ze zagen meer mensen in de straten en op de markten dan ze ooit voor mogelijk hadden gehouden.

Ze zagen dat veel van die mensen de jaren minder goed trotseerden dan de gebouwen om hen heen.

Voorbij het forum van Arcadius, aan de voet van de oude muur van Constantijn, sloegen zij hun kamp op. Gewoontegetrouw deden de goede broeders daarbij het meeste werk.

Isaïc begaf zich naar het havenkwartier om te zien of daar ook Joden thuis waren.

Amele, Anna, Sigismond en Lantfried slenterden langs het water naar het Hippodroom en bewonderden het keizerlijk paleis, de Heilige Sophia en de stadspaleizen en winkels langs de Mese.

Moes hield al niet van kloosters, laat staan van mensenmenigten, en liet de stad aan zich voorbijgaan. Onder de keukenwagen rekte zij zich nog eens lekker uit. Dat was haar favoriete plek, omdat broeder Petrus nog weleens wat lekkers op de grond liet vallen.

Die avond zaten ze na de maaltijd rond het vuur. Ze wisselden de verhalen uit die ze hadden opgevangen en de indrukken die ze hadden opgedaan.

‘Ik zou hier niet kunnen wonen,’ zei Amele. ‘Wat een drukte en wat een viezigheid!’

‘Er is anders genoeg vertier,’ zei Bernlef. ‘Ik zag minstens tien taveernes en uit de meeste klonk muziek. Misschien valt daar wat geld te verdienen. Een soort bollen, noemen ze hun munten.’

‘*Obolen*,’ zei Isaïc. ‘Die munten heten obolen. Maar iets anders: in de haven sprak ik met een volksgenoot die mij een vreemd verhaal vertelde. Het ging over de vorige keizer die nogal raar aan zijn einde is gekomen en over zijn verdorven moeder die daar meer van weet. Morgen is het vrijdag. Ik ben door de rebbe uitgenodigd voor de avondmaaltijd. Daar hoop ik meer te horen.’

‘Spannend,’ zei Anna. ‘Zullen we de stad nog even ingaan?’

‘Ik zou het niet doen,’ zei broeder Thomas. ‘Ik heb een heel slecht gevoel bij deze stad. Het zou me niet verbazen als...’

Moes - die al een tijdje zacht had liggen grommen - vloog op met een woest geblaf.

‘Er sluipt iemand rond het kamp!’ riep Liudger.

Sigismond en Lantfried grepen hun zwaarden en verlieten de kring van ossenwagens.

‘Niemand te zien,’ zei Lantfried toen ze terugkwamen. ‘Ik denk dat het vals alarm was.’

Moes gromde even na en ging toen weer liggen, lekker dicht bij het vuur.

‘Onze wolfshond doet niet aan vals alarm,’ zei Liudger. ‘Ze moet werkelijk iets bespeurd hebben - gehoord - geroken... Ik vind dat we waakzaam moeten zijn. We houden het vuur hoog en lopen om beurten wacht. Ik neem de eerste wacht wel.’

Er gebeurde die nacht verder niets.

De avond daarop gebeurde er van alles.

Het begon ermee dat Isaïc terugkeerde van zijn vrijdagavondmaaltijd en iedereen rond het vuur riep omdat hij opmerkelijk nieuws had. Hij had de shabbatstafel eerder verlaten en kwam direct ter zake.

‘Aan tafel vertelde Nachman de kleermaker mij dat hij in zijn huis de overleden keizer heeft verstoppt.’

‘Dat zal stinken,’ grinnikte Anna.

‘Niet leuk,’ vond Isaïc. ‘Het is de dood *gewaande* keizer. Hij is door zijn moeder vergiftigd en daardoor blind geworden. Een wrak is hij, maar nog wel in leven. Hij is met een dienaar uit het paleis ontsnapt en Nachman biedt hem onderdak. Als ze hem vinden, is-ie er wél geweest.’

Moes spitste haar oren en hield haar neus snuffelend omhoog.

‘Waarom doet die Nachman dat?’ vroeg broeder Paulus.

‘Handel,’ zei Isaïc. ‘Er woedt hier een strijd tussen beeldenvereerders en beeldenbrekers. Het fijne weet ik er niet van. Wel dat zijn moeder een beeldenbreekster is en hij een beeldenvereerder. Onder haar bewind zijn bijvoorbeeld iconen verboden. Onder het zijne niet.’

‘Iconen?’ vroeg Amele.

‘Ja. Dat zijn schilderijen van jullie heiligen en zo. Portretten met het nodige goud erin verwerkt. Dus jullie snappen het al...’

‘Handel voor jouw volk, denk ik?’ zei broeder Thomas. ‘Bij mijn werk in het klooster was ik voor goud en zilver ook op de Joden aangewezen.’

‘Precies,’ hernam Isaïc. ‘Nu vroeg Nachman mij of wij hem de stad uit willen smokkelen. En ook of jij, Liudger, hem soms zou kunnen genezen als-ie eenmaal in veiligheid is.’

‘Hoe komen ze daar nu bij?’ vroeg Liudger.

‘Dat heb ik ze verteld. Hoe jij onze vriend Bernlef, hier, van zijn blindheid afhielp, bedoel ik. Zeg me nu niet dat de wonderen de wereld uit zijn. Afijn, dat is van later zorg.’

Isaïc tastte in zijn zakken en haalde een lederen beurs tevoorschijn. Uit de beurs klonk een gedempt gerinkel toen hij hem Liudger toewierp.

‘Dit is een vracht obolen,’ zei hij. ‘Een vracht obolen om een keizerlijk vrachtje mee te nemen.’

Even was het stil.

Moes kwam overeind en begon zacht te grommen.

‘Hoe wil je het aanleggen?’ vroeg Liudger toen. ‘Waar staat dat huis van jouw Nachman en hoe kunnen we daar ongezien komen?’

‘Hoef niet,’ zei Isaïc, ‘daar is hij al.’

Moes rende luid blaffend op het tweetal toe dat nu in de kring van wagens verscheen. Ze waren in lompen gehuld. De sluiers rondom hun hoofden gaven alleen hun ogen en neuzen prijs.

‘Laat me jullie voorstellen,’ riep Isaïc boven het geblaf uit. ‘Keizer Constantijn de Zesde en Stephanus, zijn trouwe dienaar.’

‘Klaar!’ riep Liudger naar Moes. ‘Goed volk.’ En tot het goede volk: ‘Ga zitten, mannen. We moeten praten.’

‘Mannen?’ zei de kleinste van de twee. ‘Je hebt het wel tegen de keizer, hoor.’

‘Nu even niet, Sire,’ haastte Isaïc zich te zeggen. ‘U ziet er niet echt keizerlijk uit, dus laat de plichtplegingen maar zitten. De vraag is: hoe krijgen we u hier weg?’

‘Jullie, mag ik hopen,’ sprak de dienaar. ‘Mijn leven is hier geen obool meer waard.’

Over sommige dingen moet je niet te lang willen praten. Isaïc en Liudger meenden dat ze onmiddellijk moesten opbreken.

‘Hoe komen we dan voorbij de poort?’ vroegen Sigismond en Lantfried bijna tegelijk.

‘Ik ken het wachtwoord,’ zei Stephanus de dienaar.

‘Goed. Jullie verbergen je onder de koeienhuiden in de keukenwagen,’ besloot Isaïc. ‘Aan de slag!’

‘Ja, leuk, zo’n wachtwoord. Maar hoe normaal is het dat vier ossenwagens en wijzelf na het sluiten van de poorten de stad uitwillen?’ vroeg Anna.

‘Slim van je, Anna. Heb ik al over nagedacht,’ zei Liudger. ‘Weet je nog hoe we van jouw boze oom afkwamen?’

Anna wist het nog.

‘Door Bernlef en zijn mazelen,’ zei ze.

‘Precies,’ zei Liudger. ‘Dat kunstje kunnen we herhalen, alleen met meer man. Broeder Petrus, heb jij nog rabarbermoes in voorraad?’

‘Zeker,’ zei broeder Petrus, ‘en er zit nog haverhoutpap van vanochtend in de pan. Genoeg voor tien man om mee te schuimbekken.’

‘Mooi. Ik stel voor dat Anna, Amele, Bernlef, Sigismond en Lantfried zich nu even gaan opmaken. Wij, broeders, trekken onze kappen diep over onze hoofden. Isaïc doet het woord,’ besloot Liudger. ‘Vertel ze aan de poort maar, Isaïc, dat we wegens de mazelen zijn weggestuurd uit de haven en dat ons bevolen is om zo snel mogelijk de stad te verlaten.’

Leer het wachtwoord uit je hoofd.’

‘En als ze ons doorkrijgen? Dat we de keizer bij ons hebben en ons achterna komen? We zijn niet echt snel met die wagens,’ zei Amele.

‘Waarom zouden ze?’ antwoordde Isaïc. ‘De keizer is dood. Dat is luid en duidelijk aan het hele volk verteld. En nu aan de slag!’

Het kamp was snel opgebroken. Het vuur lieten ze branden zodat het uit de verte leek alsof ze er nog waren. De dode keizer en zijn dienaar verstopten zich in de keukenwagen, Moes sprong ze achterna, de zogenaamde zieken maakten elkaar op, de broeders trokken de kappen over hun hoofd en Isaïc loog tegen de poortwachters dat hij barstte. Het werkte.

7

Het was in het uur dat de zon zich door de vroegste vogels laat aankondigen voordat zij over de horizon is geklommen. In Haroens veldkamp op de hoogvlakte van Anatolië was het een komen en gaan van koeriers die op hun hengsten heen en weer reden tussen de kalief en zijn achterhoede.

Ze waren alvast vooruitgegaan om de muren van Constantinopel te bestuderen en te bedenken hoe ze die met de grond gelijk zouden maken.

Haroens genietroepen volgden een dagmars achter hem: een regiment Sappeurs, drie wagens met de stormram, potten Grieks vuur en een nieuw wapen waarvan niemand mocht weten.

Weer een dagreis daarachter volgden de hoofdmacht en de legeretros met de keukenwagens, de voedselvoorraden en Haroens grote tent die van alle gemakken was voorzien, inclusief zijn twee goedenachtvertelsters.

Zoals zijn wijze vrouw Zobeideh langs de pelgrimsroute tussen Bagdad en Mekka had gedaan, zo had Haroen ar-Rashid ongeveer om de veertig mijl een versterkte plaats ingericht waar water en leeftocht voorhanden waren. Deze aanvoerlijn vanuit Bagdad zou cruciaal zijn.

Hij had zijn officieren streng verboden om de landerijen en steden waar zijn leger doorheen trok, te plunderen.

‘Onze vijand is tegen wie we optrekken, de ongelovigen van Byzantium. Ik wens er onderweg daarnaartoe geen vijanden bij te maken.’

Haroen mocht in zijn paleis de nodige wreedheid vertonen, op campagne was hij wat je noemt een edele veldheer. De dood had op het slagveld aan hem geen goede bondgenoot. De krijgsgevangenen die hij maakte, behandelde hij met alle waardigheid.

‘Zij hebben geknokt voor hun goede zaak en ze bleven hun heerser trouw. Dat mag je een man niet kwalijk nemen,’ verklaarde hij eens. ‘Het zijn tenminste geen konkelende verraders.’

Hij zond ze terug naar hun gezinnen met elk een diploma van goede trouw, zwart gekalligrafeerd met een rood zegel. ‘*Mijn vlinders*,’ noemde hij ze.

Het gevolg was dat zij ambassadeurs werden van zijn goede zaak en dat zijn legers eerder werden verwelkomd dan verafschuwd als hij een nieuwe stad ging veroveren.

Vlinders vang je met honing, niet met azijn.

*

Haroen had al bij zijn troonsbestijging - op de derde dag van de vijfde maand in het jaar 170 na de *Hidjra* - verklaard dat hij Constantinopel op het Byzantijnse keizerhuis zou veroveren en daarmee het hart uit hun keizerrijk zou snijden. De wingewesten die dat keizerrijk nog restten, zouden daarna als rijpe appelen in zijn schoot vallen.

De *Hidjra* is de dag waarop de Profeet - gezegend zij zijn naam! - van Mekka naar Jahtrib trok.

Twaalf jaren lang had Haroen informatie ingewonnen, plannen gesmeed en een geducht leger opgebouwd om *zijn* karwei te klaren.

Hij had genietroepen met de laatste foefjes in hun huifkarren.

Hij beschikte over een infanterie met de modernste belegeringswerktuigen.

Hij had zijn artillerie uitgerust met de nieuwste afstandswapens, bedacht door de knapste koppen in Bagdad.

Haroens trots gold zijn cavalerie, die zich snel als de wind kon verplaatsen, doordat de ruiters van lichte bepakking waren voorzien: een slaapmat, een eenpersoonstent van lichte zijden stof, een ransel met eetgerei en een rantsoen voor drie dagen. En uiteraard hun wapens.

Aan één ding hadden noch Haroen, noch zijn knappe koppen gedacht. Een onverwachte bezoeker zou hen daarop wijzen.

*

Haroen nuttigde een even licht als vroeg ontbijt uit zijn ransel, toen zich een spion uit vijandelijk gebied aandiende die iets vreemds had gezien.

‘Er is vanuit de stad een konvooi van vier wagens vertrokken, overhuifd en getrokken door beesten die ik nog nooit heb gezien,’ zei de spion. ‘Ik was zojuist over de muur geklommen en zag hoe ze de poort uitreden.’

Hij knielde nederig neer voor zijn kalief.

De mantel die hij droeg, leek op te lossen in het patroon van elk vloerkleed onder zijn voeten.

Ali ibn Nasir ben Zia al Bakr ul Haq was Haroens meesterspion in Constantinopel. Hij had zóveel voornamen dat iedereen hem bij een andere noemde. Zijn tengere gestalte leek ervoor te zijn gemaakt om te versmelten met muren, te verdwijnen tussen bomen en één te worden met kreupelhout. Alleen in de lucht kon hij niet oplossen.

Haroen noemde hem Ali.

‘Zozo,’ sprak Haroen, ‘Dat is belangwekkend nieuws. Jou kennende ben je een kijkje vlakbij gaan nemen.’

‘Tot zover ik kon komen, o Kalief. Ze hebben een hond bij zich, nou ja... hond? Eerder een soort wolf. Die had mij al in de smiezen voordat ik goed en wel genaderd was.’

‘Hoeveel mensen?’ vroeg Haroen.

‘Ik telde tien mannen en twee vrouwen. Ze deden raar.’

‘Raar?’

‘Ja, nogal. De twee vrouwen en drie van de mannen hadden hun armen, hun benen en hun gezichten beschilderd. Vier andere mannen waren monniken. Zij deden alsof de twee vrouwen en de drie mannen een enge ziekte hadden. Een achtste man sprak met de poortwachters en kende het wachtwoord. De nummers negen en tien hadden zich in een van de wagens verstopt en kwamen pas tevoorschijn toen ze uit het zicht van de stad waren. Ik ben ze een tijdje gevolgd.’

‘Jou ontgaat weinig, waarde Ali,’ zei Haroen. ‘Wat denk je? Foute boel?’

‘Ik denk van niet, o Kalief. Ze zagen er nogal onschuldig uit. Ze maakten zich wel heel vrolijk over de manier waarop ze de poortwachters hadden misleid.’

‘Misleid?’

‘Ja, o Kalief. Zodra ze even halt hielden om uit te rusten en een klein vuur aanmaakten, zag ik hoe de beschilderde mannen en vrouwen zich wasten en er ineens heel gezond uitzagen. Knap staaltje werk! Ze spraken trouwens een soort Frankisch. Toen kwam die wolf mijn kant uit en besloot ik u dit nieuws snel te vertellen.’

‘Daar heb je goed aan gedaan, waarde Ali. Zorg dat je iets eet, rust een wijle en rijd dan door naar de achterhoede. Harān zal dit ook willen weten.’

Harān was de volle neef van de kalief en belast met het slopen van de muur.

Een soort Frankisch, dacht Haroen. Zou het... Hij dacht aan de missie die hij Isaāc de Palestijn had opgedragen. ‘Het zou kunnen,’ sprak hij bij zichzelf. ‘Hij zou het kunnen zijn, maar dan...’

Haroen beseftte dat het kleine konvooi weleens heel waardevol voor hem kon zijn en dat dit in gevaar verkeerde.

Hij stoot zijn tent uit en riep zijn ruiters bijeen. ‘Opbreken, zo snel mogelijk,’ beval hij hen. ‘En dan in gestrekte draf naar het noorden. Volgens mij is mijn schat onderweg.’

Daar begrepen zijn mannen niets van. Wel dat ze hun slaapmatten moesten oprollen in hun kleine tentjes en hun paarden moesten voederen en drenken.

Toen de zon dan eindelijk verscheen, waren ze al op weg.

*

Het liep tegen middernacht. Liudger en de zijnen waren zo’n veertig mijl van de stad verwijderd toen Isaïc halt liet houden.

‘Als de keizerlijke garde ons zou achtervolgen, hadden ze ons nu al ingehaald,’ zei hij. ‘Laten we ons kamp opslaan, iets eten en een wijle rusten. Geen vuur - voor alle zekerheid. Een koude hap en dan de wagens in.’

Ze zetten de huifkarren in een kring, aten met lange tanden de koude klikjes van broeder Petrus en zochten de strozakken in hun slaapwagens op.

Isaïc vond het niet nodig om zijn tentje op te zetten en kroop op de koeienhuiden in de keukenwagen.

De volgende ochtend vroeg spanden ze de trekdieren weer in. Het ontbijt sloegen ze over, tot verdriet van Lantfried en Sigismond, die meenden dat een edelman geen maaltijd behoort over te slaan.

‘Ik wil zo snel mogelijk de stad Assos bereiken en ons daar over de Hellespont laten zetten,’ verklaarde Isaïc.

‘Passen we daar op, met onze wagens en zo?’ vroeg Liudger.

‘Een vaart per kar met ossen,’ zei Isaïc. ‘Ik ken het, daar. Een van mijn volksgenoten onderhoudt er de veerdienst. Ik troggel hem wel vier toeren voor de prijs van drie af. Ouwe Joden onder elkaar. We moeten zuinig zijn met onze obolen.’

Liudger lachte. ‘Oké, op weg dan maar,’ zei hij.

Zo trokken ze langs de kust van de Zee van Marmara en over het lange schiereiland ten noorden van de Hellespont tot aan de oude Griekse stad Assos, waar Isaäcs volksgenoot niet zo'n ouwe jongen bleek te zijn. Er ging geen koperstuk van het schandalig hoge veergeld af. Isaäc legde zich er ongaarne bij neer. Er was haast geboden. Tijd om naar een oversteek elders uit te zien, hadden ze niet.

Terwijl ze vanaf de Hellespont zuidoostwaarts trokken, veranderde het landschap bij elke honderd voet die de ossen omhoog zwoegden. Van grazig groen verkeerde het tot het okergeel en het licht- tot donkerbruin van de dappere, vaak doornige vegetatie die het witgrijze kalksteen van de helling overwoekerde. Uiteindelijk werd alles zwart. Dat kwam doordat de nacht gevallen was en de maan in haar eerste kwartier scheen. Ze hadden hun klim achter zich en waren op de hoogvlakte van Anatolië.

‘Nog een paar mijl en dan slaan we ons kamp op,’ zei Isaäc. ‘Ik voel me veiliger als we wat verder van de rand van dit plateau verwijderd zijn. Achtervolgers kunnen we dan vanuit de verte zien aankomen.’

‘Dan heb jij scherpe ogen,’ zei Amele. ‘Het is zowat pikkedonker.’

‘Nou ja... *horen* aankomen, dan,’ bromde Isaäc. ‘Je weet wel wat ik bedoel.’

Broeder Petrus was te vermoeid om nog veel in zijn keukenwagen uit te richten. Hij sloeg het achterlaken van de huif opzij en riep: ‘Bedien jezelf!’

Ze maakten geen vuur.

*

De ochtendschemer ging over in het eerste zonnegloren toen Moes een woest gehuil aanhief en iedereen verschrikt naar buiten sprong. Wat ze voor zich zagen, tartte elke verbeelding.

Voor hen strekte de hoogvlakte van Anatolië zich uit in alle bloemenpracht. Het blauw van lavendel, het rood van papavers en het geel van koolzaad mengden zich tot de kleuren van een seizoen dat niet bestaat - althans in hun beleving. Ver in het zuiden zette de opgaande zon de pieken van het Taurusgebergte in vuur en vlam.

Toen hoorden ze wat Moes al veel eerder had bespeurd: het geroffel van paardenhoeven op de rotsachtige bodem.

Het waren geen achtervolgers.

Uit de bereden bende die zich aan de horizon aftekende, maakten zich drie ruiters los, waarvan een de banier van de kalief droeg. In galop kwamen zij op hen af.

‘Dat is Haroen in hoogsteigen persoon!’ riep Isaïc. ‘Ik herken zijn vaandel! Goed volk!’

Moes was daarvan nog niet overtuigd. Zij posteerde zich pontificaal voor de mannen, de monniken en de meisjes, haar oren in de nek, haar bovenlip opgetrokken. Wie kwaad in de zin had, zou eerst *haar* moeten passeren.

Liudger liep op haar toe en klopte haar met zijn rechterhand in de nek. ‘Goed volk,’ herhaalde hij Isaïcs woorden.

Toen de ruiters tot binnen gehoorsafstand waren genaderd, riep de man met het vaandel: ‘Wie reist hier door het land van kalief ar-Rashid? Vriend of vijand? Maak u bekend!’

‘Ik ben Isaïc de Palestijn, koerier van de Wijzen van Tsafad en boodschapper van twee koningen!’ riep Isaïc terwijl hij naar voren trad.

Een van de andere ruiters sprong van zijn paard - een vurige, gitzwarte volbloed - en liep op Isaïc toe.

‘Gegroet, goede vriend,’ zei Haroen - want die was het. ‘Je bent keurig op tijd. Binnen het afgesproken jaar. Heb je mijn schat bij je?’

‘Daar staat hij,’ zei Isaïc. Hij wees op Bernlef, die vlak achter Moes was blijven dralen.

‘Mooi,’ zei Haroen. En tegen zijn begeleiders: ‘Dit is de boodschapper die ik twaalf maanden geleden heb uitgezonden naar het Avondland, waar de Franken wonen. We rijden terug tot aan de genietroepen en maken daar ons kamp. We zullen er blijven wachten totdat onze hoofdmacht arriveert. Ga dit de anderen maar alvast vertellen. Een halfuur rust en dan weer te paard. Jullie twee rijden nu direct terug naar de genietroepen en laten ze halt houden en op ons wachten.’

Hij nam het vaandel van zijn vaandrig over.

De ruiters keerden hun paarden en galoppeerden terug.

Haroen liep op de huifkarren toe en verbaasde zich over de Deense ossen. Zulke beesten had hij nog nooit gezien. Hun begeleiders leek hij te negeren, al trok hij wel even zijn wenkbrauwen op bij het zien van Amele en Anna die met ongesluerde hoofden onder de blote hemel liepen.

‘Span je - uhm - ’

‘Ossen,’ zei Isaïc.

‘Span je ossen in en volg ons,’ zei Haroen ten slotte. ‘Hoe hard kunnen jullie?’

‘Ongeveer de helft zo snel als een paard in stap en even langzaam als een man in marstempo.’

Haroen moest even rekenen.

‘Mijn genietroepen zijn op een dagmars afstand en mijn hoofdtroepen op twee. Ook zij zijn langzaam, ongeveer even langzaam als jullie. Jullie gaan hun richting uit en zij in die van jullie. Rest één dagmars, zeg zeven uren, want er moet onderweg gerust, gegeten en gedrenkt worden. Het is nog vroeg. Voor het vallen van de avond zullen we allen op het punt zijn waar ik mijn genietroepen halt laat houden.’

Isaïc staaarde hem even aan. ‘Volgens mij klopt dat ongeveer, o Kalief. Behalve dan de tijd die uw twee mannen nodig hebben om de genie te bereiken die...’

‘Ach, klein detail,’ lachte Haroen. ‘Dan marcheren ze maar een stukje terug. Doen ze wel voor me! Maar kom! We wachten daarginds op jullie en daarna rijden we samen op.’

‘Er is nóg een klein detail,’ zei Isaïc. ‘We hebben twee vluchtelingen bij ons.’

‘Zo zo,’ zei Haroen, ‘en wie mogen dat wel zijn?’

‘Keizer Constantijn de Zesde en zijn bediende Stephanus,’ antwoordde Isaïc. ‘We hebben ze verstopt in de keukenwagen.’

‘Laat ze daar nog maar even zitten,’ zei Haroen die zijn verbazing verborg. ‘Vanavond zie ik wel wat we met hen gaan doen. We gaan!’

Het was een grappig gezicht. Veel van de ruiters maakten zich er vrolijk om hoe Isaïc de Palestijn op zijn trouwe grauwtje Bileam naast hun kalief op zijn gitzwarte hengst reed. Haroen en Isaïc hadden veel te bespreken en om de saaie rit wat te verlevendigen, waren zij daar alvast mee begonnen.

‘Dus Carolus heeft last van mijn verwanten in Iberia,’ zei Haroen. ‘Hun aanval op zijn rijk was toch afgeslagen?’

‘Inderdaad,’ zei Isaïc. ‘Maar ten zuiden van het grensgebergte met het Frankenland trekken hun troepen zich nu weer samen. Zij zullen nooit ophouden om hun - pardon - uw ware geloof aan ons, in hun ogen heidenen, te brengen.’

‘Dat zijn *mijn* jongens,’ zei Haroen goedkeurend. ‘Heeft onze Carolus niet een beetje boter op zijn hoofd?’

‘Pardon?’

‘Wat?’

‘Pardon, o Kalief,’ sprak Isaïc haastig.

‘Dat bedoel ik niet, beste man. Laat die plichtplegingen tussen ons maar zitten. Ik noem je toch Mijn Vriend. Je mag gewoon *jij* zeggen en altijd het woord nemen zonder dat ik er een laat vallen.’

Grinnikend om zijn eigen grapje vervolgde hij: ‘Die boter op Carolus’ hoofd heb ik uit jouw eigen verhalen, toen, in mijn paleis. Je vertelde dat hij *jullie* ware geloof te vuur en te zwaard oplegt aan de Saksen, de Friezen, weet ik veel. En dat hij daarvoor de heilige mannen inzet waarvan ik er hier vier zie. Wie zijn het eigenlijk en hoe heten ze?’

Isaïc vertelde wie Liudger de reiziger, broeder Paulus de timmerman, broeder Petrus de kok en broeder Thomas de edelsmid waren.

‘Jullie heilige mannen zijn nogal veelzijdig,’ merkte Haroen op. ‘Die van mij zitten alleen maar op hun gat met hun neus in de boeken en bidden de sterren van de hemel. Het is dan ook de astrologie waarmee ze de kost verdienen. Waarzeggerij en zo.’

‘Geloof - uhm - je daarin?’ vroeg Isaïc - nog onwennig tutoyerend.

‘Als het mij uitkomt,’ zei Haroen. ‘Hoe doen jullie, Joden, dat eigenlijk?’

‘Onze heilige mannen richten zich niet tot de sterren of de hemel. Zij zoeken de hemel in de teksten die ons zijn overgeleverd. Dat heeft helaas ook een duistere zijde.’

‘Vertel.’

‘Nou, zij raadplegen een boek dat de *Kabbalah* heet. Dat is een soort handleiding. Een gids naar de diepere betekenis achter letters, woorden en getallen die ook vaak weer voor letters staan. Je kunt er...’

‘Hou maar op!’ viel Haroen hem in de rede. ‘Te zware kost, zelfs voor een saaie rit. Leg het mij later maar eens uit. Waarom zijn die twee vrouwen van jou trouwens ongesluisd?’

‘Omdat het de dochters van een christenkoning zijn,’ zei Isaïc. ‘Die dragen kronen, geen sluiers.’

‘Ik zie geen kronen.’

‘Die zijn ze kwijtgeraakt, o Ka... Haroen.’

‘Ik bespeur een verhaal,’ zei Haroen. ‘Van verhalen val ik in slaap. Vertel het liever vanavond maar.’

*

Haroens hoofdmacht met de legeretros, zijn genietroepen en het gezelschap van Isaïc troffen elkaar zoals de kalief had voorgerekend.

Wagens werden uitgepakt, tenten werden opgezet en kookvuren werden aangelegd. Aan de zijde waar de wind vandaan kwam, zetten Liudger en de zijnen hun huifkarren neer, in rechte lijn, als windscherm.

Isaïc zette zijn tentje op naast het meeneempaleis van de kalief - want dat was het! Opgetrokken uit een stevig staketsel waarvan alle delen naadloos in elkaar pasten, waaroverheen stevige, uit vijf lagen zijde bestaande doeken werden gespannen, zou het kunnen doorgaan voor een paviljoen op een wereldtentoonstelling.

De purperen, paarse en saffraangele kleuren leken op te gloeien in het licht van de ondergaande zon.

De banieren van de kalief wapperden fier in de wind - die hand over hand toenam.

Wie het meeneempaleis wilde betreden, moest eerst zijn schoeisel afdoen en zijn voeten deppen in een grote teil met water. Zo bleven de dikke, kunstig geweven tapijten die de tentvloer bedekten schoon.

Het bed van de kalief torende recht tegenover de ingang op. Aan de beide zijkanten waren ligbedden met ontelbare, kokervormige kussens neergezet.

Op een ronde tafel middenin, brandden de kaarsen en verspreidden staven wierook en potten met welriekende kruiden een rustgevende geur. Dit was een plek voor overleg - niet alleen een plek voor slaap.

Om die slaap op te wekken, sliepen Shahrazad en Dunyazad in een kleine zijtent op eenvoudige veldbedden.

Toen Isaïc en de zijnen de tent betraden, keken zij verbaasd om zich heen. Dit was nog eens reizen!

Bernlef zag voor het eerst de vertelsters van de kalief en kon zijn ogen niet meer van hen afhouden.

‘Zo, mijn schat,’ sprak Haroen die in kleermakerszit op zijn bed zat en aan een waterpijp lurkte. ‘Daar ben je dan!’ Isaïc vertaalde zijn woorden.

Iedereen keek de tent rond.

Mijn schat.

Had de kalief zijn vrouw meegenomen?

‘Hij bedoelt onze Bernlef,’ verklaarde Isaïc. ‘Mijn schuld. Ik heb hem vorig jaar verteld dat ik hem een man zou brengen die een schat aan verhalen in zich draagt.’

‘O, zo,’ zei Bernlef. ‘Wil hij dat ik vanavond al begin?’

Isaïc vertaalde.

‘Nee, hoor,’ zei Haroen - in het Latijn. ‘Dat zijn zaken voor na deze veldtocht. En ja, ik spreek Latijn en ook Grieks. En een mondvol Perzisch. Ik ben opgegroeid in een stad aan de Zijderoute. In de herbergen en op de markten daar komen alle talen voorbij. Daar heb ik mijn voordeel mee gedaan. Ik zal met jullie Latijn spreken als we onder elkaar zijn. Houd dat voor de rest een beetje stil. Je wilt niet weten wat ik de mensen op onze markt in Bagdad allemaal hoor zeggen, terwijl ze denken dat ik een bedelaar ben die hen niet verstaat. Maar ga toch zitten! Wijn en verversingen zijn in aantocht.’

‘Wijn?’ vroeg Isaïc. Maar...

‘Als ik op mars ben, doe ik alles wat de Almachtige verboden heeft, behalve...’

Hij werd onderbroken door een donderend geraas dat buiten losbarstte. De wind rukte aan de zijden wanden van de tent. Hagel kletterde er op neer. Buiten klonk het gehinnik van paarden die op hol sloegen.

Dieren leven in het Nu en Hier. Hier was nu hagel. Misschien verderop niet. Ze zetten het op een draven in noordwestelijke richting.

Broeder Thomas sprong op. ‘Ze zijn in paniek!’ riep hij. ‘Kennen ze dit weer?’

‘Niet echt!’ riep Haroen terug. ‘Niet zo heftig als dit!’

‘Ze gaan in de richting van de helling. We moeten snel zijn!’

‘Wat wil je eraan doen?’ riep Haroen.

‘Hoe heet uw paard?’ vroeg broeder Thomas. ‘En is hij de leider, net als u dat bent onder de mensen?’

‘Mijn paard heet *Riah* - dat betekent *Wind*. De andere paarden volgen hem, waarheen hij ook gaat,’ zei Haroen niet zonder trots.

‘Mooi, mooi,’ zei broeder Thomas terwijl hij op de kalief toe liep en aan hem rook. Haroen geurde naar muskus, tijm en een vleugje anijs.

‘Ga je me opeten?’ vroeg de stomverbaasde Haroen.

‘Nee,’ zei broeder Thomas. ‘Uw luchtje... heeft u dat in een potje ofzo?’

‘Jazeker, maar niet hier. De geur zit in mijn mantel.’

‘Leen mij dan uw mantel, en ook uw tulband, graag. Hoe roep je “Rustig maar, het is goed” in uw taal?’

‘*Ahdi’a, la bas,*’ zei Haroen.

Broeder Thomas herhaalde de woorden, trok Haroens mantel aan, wond diens tulband rond zijn hoofd en riep naar Isaïc: ‘Leen mij jouw Ezechiël. Ik breng hem veilig terug, dat beloof ik. En de paarden ook!’

Isaïc en broeder Thomas renden de tent uit.

Er verstreek een eeuwigheid die een halfuur duurde toen Haroen en zijn gasten buiten het geluid van stappende paardenvoeten hoorden. Ze renden naar buiten - op blote voeten.

Daar was broeder Thomas. Hij bereed Haroens zwarte hengst die door de andere paarden werd gevolgd. Bileam sloot schijnbaar mokkend de rij. Zijn staart wees naar de grond.

‘Ze waren niet ver,’ verklaarde hij. ‘Toen uw paard, waarde kalief, in mijn list met uw mantelgeurtje trapte en mij op zijn rug duldde, volgde de rest vanzelf, zoals u al zei.’

Broeder Thomas was de held van de avond en moest tijdens de maaltijd naast Haroen op diens bed zitten, totdat hij door Liudger werd geroepen.

Shahrazad, Dunyazad en Bernlef raakten in een geanimeerd gesprek over verhalen en waar je die zoal kunt vinden, met Isaïc als tolk.

Sigismond en Lantfried beseften dat het hof van hun leenheer een boerenshuur was, vergeleken bij de weelde die ze hier om zich heen zagen. En dit was nog maar een tent!

Liudger en zijn broeders baden in een hoekje de vespers en verontschuldigten zich daarna.

‘We gaan slapen. Morgen vroeg dag!’ zei Liudger.

‘Uw heilige mannen zijn werkelijk voorbeeldig!’ zei Haroen. ‘We moesten hun voorbeeld maar volgen.’

*

De zon stond al hoog aan de hemel toen Haroens meeneempaleis weer een tent van beraadslaging werd. Door de aankomst van Carolus' delegatie had het leger van de kalief een volle dag vertraging opgelopen. Bovendien hadden zijn verkenneren een kleine ruitergroep ontdekt die uit Constantinopel leek te komen.

De achtervolgers waarvoor Isaïc had gevreesd, waren dus toch gekomen. Voordat de nachtwachten alarm had kunnen slaan, hadden zij hun paarden gekeerd zodra ze de Abbasidische legermacht hadden gezien.

De officier van de wacht had besloten om de kalief niet te wekken en het kamp in de rust te laten die alle mannen volgens hem verdienden na de lange rit die ze achter de kiezen hadden.

De blinde keizer en zijn dienaar schuilden nog steeds in de keukenwagen, bang als ze waren om Haroen onder ogen te komen. Uit de stemmen die buiten klonken, konden ze wel opmaken hoe de huik er voor hing.

Isaïc en de zijnen betraden - verkwikt door een slaap zonder angst voor achtervolgers - de tent. Haroen was juist begonnen aan een lange tirade tegen de officier van de wacht, die eerbiedig voor zijn bed knielde en de verwijten als een hagelbui over zich heen liet komen.

'Je hebt verzaakt!' bulderde zijn kalief. 'We hadden die ruiters achterna moeten gaan! Nu is het verrassingseffect weg!'

'Misschien is het wijs om uw plannen te herzien,' viel Isaïc hem in de rede. Hij had medelijden met de officier die naar beste kunnen leek te hebben gehandeld. 'Ik weet niet wat u van plan was, o Kalief, maar...'

‘Haroen,’ zei de kalief misnoegd. ‘Je zou mij Haroen noemen, als mijn vriend. Anders zullen mijn mannen niet begrijpen dat je mij durft te onderbreken. Ik kwam net lekker op gang en had een mooie straf voor hem in gedachten.’

Hij wees op de officier.

‘Je hebt geluk vandaag,’ zei hij tegen hem. ‘Scheer je weg en laat het niet nog eens gebeuren.’

De officier verdween buigend en achteruitlopend door de ingang van de tent.

‘En nu wij,’ sprak Haroen tot Isaïc. ‘Wat bedoel je precies met het wijzigen van mijn plannen?’

‘Nou, uhm - goede vriend. Heb je gezien wat die hagelbui van gisteren met je paarden deed? Dat is niets vergeleken met de buien die nog op komst zijn. Ik heb deze hoogvlakte vaker bereisd, tot mijn verdriet ook in de herfst en in het winterseizoen. Wat we gisteren meemaakten is nog maar een voorproefje.’

‘Voorproefje?’ vroeg Haroen. ‘Ik had gehoopt dat we het nu hadden gehad.’

‘Integendeel,’ zei Isaïc. ‘Herfststormen en slagregens zijn hier aan de orde van de dag. Hagelbuien zullen deze vlakte geselen, meer dan eens per week. Het wordt bitterkoud, regens worden ijzel en daarna sneeuw. Jouw leger zal ontberingen lijden en zich nauwelijks kunnen verplaatsen.’

‘Daar word ik niet vrolijk van,’ zei Haroen terwijl Dunyazad en Shahrazad hem zijn waterpijp brachten. ‘Wat nu?’

‘Als ik u was, zou ik mij ingraven, o Kalief,’ mengde Liudger die nog geen goede vriend was - zich in het gesprek.

‘Ingraven?’

‘Ja,’ zei Liudger. ‘Maak van het nadeel uw voordeel. Sluit het zuiden af voor de karavanen die Constantinopel van hieruit willen bevoorraden. Laat een sterke legermacht achter. Met de rest kunt u dan slag leveren waar het beter weer is. Ik vermoed aan de zuidkant van de bergen.’

Haroen dacht even na. 'Dat kost mij minstens de helft van mijn manschappen,' zei hij ten slotte.

'Dat hoeft niet per se,' zei Isaïc. 'Ik vertelde al dat ik deze streek goed ken.'

Hij wees op de bergen die vanuit de tentopening waren te zien. Omdat de wind uit het noorden kwam, was die met de ingang op het zuiden geplaatst.

'En?' vroeg Haroen.

'In dat gebergte zijn over de volle lengte vier doorgaanbare passen,' legde Isaïc uit. 'Als u aan de voet van elk van die passen een garnizoensplaats inricht, komt geen karavaan erdoor.'

'Klinkt goed,' zei Haroen. Zijn strategisch brein draaide al op volle toeren. 'Ik besluit als volgt. We breken op en rijden naar het zuiden. Ik laat achthonderd man van mijn voetvolk achter, waarde Isaïc. Welke van jouw vier passen ligt voor ons?'

'De meest westelijke,' zei Isaïc. 'Eigenlijk zijn het wadi's waar smalle paden langs en doorheen lopen. Voor ons ligt de wadi Aksari. Oostwaarts liggen de wadi Mut, de wadi Adana - waarmee je Tarsus bereikt - en de wadi Karatepe.'

'Ik geloof het direct,' grinnikte Haroen, 'maar ter zake: we rijden naar die westelijke wadi, laten daar tweehonderd man infanterie achter. En de genietroepen en de legertrouwen - dan zijn die daar alvast voor de komende lente. Dan gaan we naar de wadi - uhm...'

'Wadi Mut,' zei Isaïc.

'Juist, de wadi Mut. Weer tweehonderd man. En zo ook bij de twee erna - nee, laat die namen maar zitten. Waar komt die oostelijke wadi op uit?'

‘Die ligt op de weg naar Iskenderun, aan de kust. Een oude stad die nog door Iskander is gesticht - Alexander de Grote. Vandaaruit ga ik altijd pal naar het zuiden, naar Tsafad. Nu moeten we de oude Romeinse heerbaan aanhouden die naar het zuidoosten loopt.’

‘Die ken ik uiteraard,’ zei Haroen tevreden. ‘Dat is de weg van Halaba asj-Sjahba naar mijn hoofdstad.’

‘Je bedoelt Aleppo,’ zei Isaïc.

‘Precies, ja. Zo noemen de ongelovigen die plaats. Breek jullie kamp op. Als de zon in haar hoogste stand staat, vertrekken we. Ik ga nu in overleg met mijn officieren. En - o, ja - haal die keizer even voor mij op, wil je?’

Isaïc liep naar de keukenwagen en trof daarin alleen Stephanus de bediende aan.

‘Waar is keizer Constantijn?’ vroeg Isaïc.

‘Die heeft de benen genomen,’ zei Stephanus. ‘Hij wenste niet als krijgsgevangene te worden weggevoerd.’

Haroen was zeer teleurgesteld toen hij dit nieuws vernam.

‘Ik had nog wel een zak geld aan hem kunnen verdienen. Losgeld.’

‘Troost je,’ zei Isaïc. ‘Ik denk niet dat zijn moeder ook maar één obool voor hem zou hebben betaald. Wat dat betreft was-ie waardeloos.’

Constantijn kwam inderdaad nogal waardeloos aan zijn einde. Hij doolde een tijdje niets ziend over de vlakke, totdat hij kennis maakte met een Anatolische bergbeer. De bergbeer verstond geen Latijn en wist niet dat hij een keizer verorberde.

Met bediende Stephanus liep het beter af. Met zijn kennis van de stad en de zeden van Constantinopel, werd hij aan de spionnenbende van Ali toegevoegd, waar hij een even mooie als stiekeme loopbaan tegemoet kon zien.

Haroen informeerde zijn officieren over hun aanstaande terugtocht. Die braken allerminst van vreugde de tent af. Zij hadden gehoopt om de vermaarde stad Constantinopel te zien en te veroveren.

De tent werd afgebroken door de timmerlieden van de genietroep.

Ze reisden langs de noordelijke voet van het Taurusgebergte terwijl hun aantal slonk. Bij elke in te richten garnizoensplaats liet Haroen ook honderd ruiters met hun paarden achter, die de bevoorradingslijnen van oost naar west zouden bewaken.

Vanuit Iskenderun, over Aleppo, Ar-Raqqa en Aditah, bereikten ze na twee moeizame weken Haroens hoofdstad, Bagdad, die Carolus' gezanten andermaal verwonderde.

'Je hebt niets te veel gezegd,' zei broeder Paulus tegen Isaïc. 'Het lijkt wel een sprookje. Moet je die muren zien! In een perfecte boog.'

'Feitelijk is dat een zuivere cirkel,' zei Isaïc. 'Toen Haroens grootvader, kalief al-Mansûr deze stad stichtte, wilde hij die perfect rond hebben. Er zijn vier kwartieren als de punten van een eierkoek. Precies in het midden ligt het centrale marktplein. Daar vind je ook de moskee en het Huis van Wijsheid waar de knapste koppen van het rijk wonen en werken. En zie je die groene koepel, daar? Die is van het paleis, dat ze het Paleis van de Vergulde Poort noemen. Inderdaad, broeder: een sprookje!'

'Dat is toch juist de bedoeling!' riep Bernlef hem toe. 'Daarom zijn we hier! Om er nog wat sprookjes bij te doen!'

De ossen, die voelden dat het einde van de reis in zich was, deden verheugd een stapje extra.

Moes zag de bui al hangen en keek wantrouwend naar de muren van de stad.

Met bazuingschal werd de Gouden Poort geopend. Zobeideh wachtte haar gemaal daar op in haar mooiste gewaad.

8

Tweemaal veertien maanden verstreken. Maanden waarin alle leden van het reisgezelschap hun harten mochten ophalen aan de verfijnde cultuur in Haroens hoofdstad.

De kalief had hen een grote stadsvilla aan de binnenste ringstraat van Bagdad toegewezen. Ze noemden hun woning *Domus Carolus* - wat Haroen erg grappig vond.

Liudger en Bernlef deelden er een kamer waar de zuidenwind vrij spel had als ze de vensterramen openden.

Lantfried en Sigismond keken vanuit hun kamer uit op het noorden.

Amele en Anna werden dagelijks gewekt door de opgaande zon. Moes sliep bij hen. Dames onder elkaar.

De goede broeders Paulus, Petrus en Thomas konden hun completen bidden bij het licht van de ondergaande zon.

Isaïc zwoer bij zijn tentje dat hij in de binnentuin had opgezet.

Omdat ledigheid des duivels oorkussen is, vonden zij al snel hun dagelijkse bezigheden.

Broeder Petrus was - naast huiskok - een culinaire ontdekkingsreiziger. Van de marketentsters op het plein leerde hij de Levantijnse keuken kennen - de spijzen die het Morgenland rijk is. Aanvankelijk met handen en voeten. Gaandeweg in beter Arabisch.

Dat gold ook voor broeder Paulus. Die ging in de leer bij de beste wagenmaker van Bagdad.

Broeder Thomas had in het Joodse kwartier een edelsmid gevonden waar hij zich verder kon bekwamen in de edelsmeedkunst. Daarnaast was hij een trouwe bezoeker van Haroens dierentuin - vooral vanwege diens olifanten.

Als dank voor het redden van de paarden had hij van hun berijders een bom gouden en zilveren dinars ten geschenke gekregen. Die waren niet zuinig geweest toen de officier van de wacht was rondgegaan met de fez.

Broeder Thomas smolt die om en vervaardigde er de prinsessenkroontjes van die Amele en Anna vrijwaarden van het dragen van een sluier.

Amele en Anna waren veel bij kaliefa Zobeideh te vinden. Zoals verteld, was zij een hoogbegaafde vrouw met een grenzeloze weetgierigheid.

Van haar bezoekers werden zij haar gezelschapsdames.

Van haar gezelschapsdames werden zij haar vriendinnen.

Zobeideh was de kleindochter van de grote kalief al-Mansoer - de stichter van Bagdad - en daarmee de volle nicht van haar echtgenoot. Uit het huwelijk ontsproten gezonde jongens, waarvan er een ooit kalief zou worden, meer ondanks dan dankzij de grootvizier die hun voogd was.

Ook Bernlef was een graag geziene gast in de vertrekken van de kaliefa. Haar boudoir zag hij vanzelfsprekend nooit vanbinnen. En waarom zou hij ook? Zobeideh had een speciale muziekkamer met een keur aan instrumenten. Vooral de *qanûn* was Bernlefs favoriet: lekker veel snaren en je kon er nog bij zingen ook! Hij kende wel het Frankische hakkebord. De Armeense uitvoering die Zobeideh bezat, was veel verfijnder.

Naast zingen en spelen, werkten de vrouwen en Bernlef de verhalen om die hij uit het Avondland had meegebracht. Tezamen met de verhalen die al in Bagdad waren, kwamen ze tot duizend-en-één. Zelfs dat dreigde niet voldoende te blijven. Shahrazad en Dunyazad vlogen erdoorheen! Vandaar dat ze van elk verhaal twee of drie zelfstandige delen probeerden te maken, met nieuwe muziek en nieuwe dansen erbij.

Duizend-en-één Plus!

Liudger was uiteraard veel in het Huis van Wijsheid te vinden, waar hij achter de geheimen van de Arabische wetenschap probeerde te komen. Veel van die kennis was vanuit het verre oosten en het diepe zuiden Bagdad binnengesijpeld: uit het oosten via de Zijderoute, uit het zuiden via de wegen van de slavenkaravanen.

Lantfried en Sigismond werden ware kenners van Bagdads nachtleven en kregen daardoor weinig van de dagen mee. Ze kregen hangbuiken als Twrch Trwyth en wallen onder hun ogen als *Æthelred*. Geen fatsoenlijke vrouw wenste zich in te laten met twee heidenen uit het Frankenland. Op prostitutie stond de doodstraf - en niet op de meest aangename manier. Ze moesten het er maar mee doen.

Lantfried ergerde zich nog steeds groen en geel aan Sigismonds gesnurk. Het leven was voor hem geen pretje. In de wijn vond hij het middel om als een blok in slaap te vallen voordat zijn kompaan daaraan kon gaan zagen.

Moes vond dat de grote stad wel meeviel zolang ze in de binnentuin van haar huis vertoefde. Als ze dorst had, laafde zij zich aan de fontein die middenin de binnenhof stond. De waterstralen prikkelden aangenaam haar tong. Van het drinken maakte zij een speelse aangelegenheid.

Ze bewaakte haar roedel, bezocht af en toe de ossen die aan een boer buiten de stadmuur waren toevertrouwd, of ging aapjes pesten in de dierentuin. Bij de olifanten bleef ze daarentegen rustig liggen kijken, vooral naar die ene witte die ze wonderbaarlijk vond.

Isaïc de Palestijn had zijn oude baantje aangehouden en bezocht regelmatig de Wijzen van Tsafad. Veel nieuws om te verspreiden, gaven die hem niet mee. Hun meningsverschil over de bulletjes als onderdeel van het menselijk lichaam - of niet - hadden hun onderlinge relaties vertroebeld. Zij hadden de kwestie niet voor niets overgelaten aan de lokale rebbes in de diaspora.

Als Isaïc in Bagdad was, sprak hij veel met Haroen. Die wilde alles weten over de volken in het Avondland en verbaasde zich erover dat Carolus Magnus geen geletterd man was en toch een goede koning kon zijn.

*

Op een middag - het was 24 december van het jaar 800 - bracht Haroen op Liudgers uitnodiging een bezoek aan Domus Carolus. Iedereen was thuis. Die avond zouden ze de kerstnacht inluiden.

Haroen betrad de binnenhof en zag Isaïcs tentje staan. Met Isaïc ernaast.

‘Is het huis dat ik jullie schonk niet goed genoeg, mijn waarde?’ vroeg hij.

‘Er is geen slaapplek zo mooi als mijn eenvoudige tent, Haroen,’ zei Isaïc. ‘Een dun doekje tussen mijn dromen en het uitspannel van de Almachtige op wie ik vertrouw. Voor mij is het elke avond *Sukkot*.’

‘Sukkot?’

‘Dat is ons Loofhuttenfeest. Een verhaal apart. Als ik het je vertel, val je voorzeker in slaap. Het zal moeten wachten.’

‘Akkoord,’ zei Haroen. ‘Maar beloofd is beloofd. Zullen we naar binnen gaan?’

Aan de eettafel naast broeder Petrus’ keuken waren alle huisgenoten verzameld. Zij waren inmiddels allen goede vrienden van de kalief geworden en konden de plichtplegingen achterwege laten. Uiteraard gold dat niet voor Shahrazad en Dunyazad, die ook waren uitgenodigd.

Isaac schonk voor Haroen en zichzelf een grote kan honingbier in. Het bier was door broeder Petrus gebrouwen en Haroen bezondigde zich eraan wanneer hij maar kon.

‘Een gelovige drinkt geen alcohol, behalve in den vreemde,’ verklaarde hij ooit zijn zonde. ‘Ik besluit hierbij dat jullie huis op vreemde bodem staat.’

Wie een gewoontedrinker is, moet daar een goede smoes voor hebben. Latere ambassades en consulaten zouden er hun voordeel mee doen.

Liudger kwam direct ter zake.

‘Beste Haroen,’ zei hij. ‘Vanavond is voor ons een bijzondere avond. Dan wordt het Kerstmis.’

‘Kerstmis?’ vroeg Haroen.

‘Ja, Kerstmis. Dan gedenken we de geboorte van de profeet Isa,’ zei Liudger diplomatiek. ‘Wij vroegen ons af of jij en Zobeideh ons de eer willen aandoen om bij ons aan te schuiven. Heb je al iets te doen, vanavond?’

‘Dat hangt ervan af wat Shahrazad en Dunyazad voor mij in petto hebben,’ zei Haroen. Hij keek de dochters van zijn grootvizier aan.

‘Wij willen met uw goedvinden graag hier blijven, o Kalief,’ zei Shahrazad. ‘Speciaal voor de kerstavond van de christenen hebben wij met ons allen een bijzonder verhaal gemaakt. Wilt u het horen?’

‘Natuurlijk wil ik dat,’ zei Haroen. ‘Blijven jullie maar hier. En zeg me hoe laat jullie ons verwachten.’

‘Uhm - nog één ding, beste Haroen. Er komen engelen in voor. Ik weet dat het verboden is om die af te beelden. Mogen we wel beeldend over ze vertellen?’ vroeg Liudger.

‘Als je het daarbij houdt, voorzie ik geen problemen,’ verklaarde Haroen.

Zobeideh kon er hartelijk om lachen.

Colofon

De novelle *Bernlefs boog* werd geschreven door Rob van der Linden in opdracht van de Marketingploeg en ter gelegenheid van de jaarwisseling 2024-2025 gezonden aan relaties van de Marketingploeg.

Bernlefs boog is ook digitaal beschikbaar op de website van de Marketingploeg.

De eindredactie werd verzorgd door Gerda van der Linden - Valk. De omslagfoto is gemaakt door Osama Shukir Muhammed Amin en toont een stucwerkpaneel uit Samarra, zoals dat is te zien in het Nationaal Museum van Irak. Het drukken werd verzorgd door Telstar Print, het binden door boekbinderij Rietveld.

De oplage bedraagt 100 genummerde en gesigneerde exemplaren.

Dit is nummer

ISBN 978-90-821543-7-5

9 789082 154375